

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Marleen Ein
Naiste kogemused perevägivallega
Magistritöö

Juhendaja: Kadri Soo, PhD

Tartu 2023

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Marleen Ein

(21.08.2023)

/allkirjastatud digitaalselt/

ABSTRACT

The purpose of my research was to identify women's experiences with domestic violence and getting the help they need in such cases. In addition to examining experiences of intimate partner violence, the study also explored the victims' relationships within their family of origin and the impact of intimate partner violence on their children. I collected victims' narrative accounts, thoughts, feelings and interpretations regarding domestic violence through individual interviews. The findings presented in this study are based on interviews conducted with three domestic violence victims.

The stories of the women who had experienced domestic violence were profound, meaningful and unique in nature. Upon analyzing the interviews, similar patterns emerged from the women's narratives, including aspects related to the relationships within their families of origin, experiences of domestic violence, and leaving an abusive intimate relationship.

In my master's thesis, I sought answers to three questions :

How do the women describe the relationships in their childhood homes?

What forms of violence did the women experience in their intimate relationships?

How do the women describe getting help and leaving a violent relationship?

All women experienced at least one parent's excessive consumption of alcohol, physical punishment and witnessed violence from one parent towards the other during their childhood. In these families close relationships with the father were absent and the families problem-solving skills were lacking.

The relationships of the women who participated in the interviews started off happily, and they couldn't perceive signs of their future husbands' violence. In retrospect, based on their experiences, they state that the signs of violence were already present at the beginning of the relationships. The relationships of the women participating in the research quickly led to marriage at the initiative of the men. The men's violent behavior became apparent after marriage and intensified further after the birth of a child.

The women who suffered from domestic violence experienced emotional, physical and sexual violence within their intimate relationships. As a form of psychological abuse, the men

frequently utilized control, insults and manipulation. The most common forms of physical violence experienced were hair pulling, slapping across the face, asphyxiation, punching and kicking. In all of these relationships the violence initially began as psychological, which soon escalated into physical violence. In some cases the women also suffered sexual violence or faced threats of it. An important factor that exacerbated the violence was the consumption of alcohol by the man.

The violence between parents had a detrimental impact on the well-being of the children. Children were often witnesses of violence, or even in their mother's arms when the father used violence against the mother. The fathers were not physically violent towards the children, but they targeted the children with manipulative and accusatory behavior. The study highlights the serious issue of shared custody or arrangements in which the child has to spend time with a violent father. Forced visits can cause emotional trauma to the children.

Leaving the abusive relationship was a carefully planned decision for the women. The women sought help from women's shelters, where they were provided with shelter, counseling from specialized professionals and legal assistance. Women's experiences with the support centers were positive , but there were also instances of less positive encounters with officials.

SISUKORD

Abstract	3
Sisukord.....	5
Sissejuhatus	7
Kirjanduse ülevaade.....	9
Perevägivalla tähendus ja selle liigid.....	9
Perevägivalla teoreetilised seletused.....	10
Ökoloogiline mudel.....	11
Feministlik lähenemine	12
Sotsiaalse õppimise teooria.....	13
Paarisuhtevägivalla tüübid.....	13
Vägivallaring	14
Varasematest uuringutest Eestis	15
Arengud perevägivallaga tegelemisel Eestis	17
Probleemiseade	18
Metoodika.....	20
Uurimis- ja andmekogumismeetod	20
Uurimuse käik ja osalejad	20
Uurimuse eetiline aspekt	21
Uuriija refleksiivsus	22
Analüüs	23
Suhted lapsepõlvkodus	23
Paarisuhte algus	25
Paarisuhe peale abiellumist	26
Esimesed märgid vägivallast	27

Muutused paarisuhtes peale lapse sünni.....	28
Vägivalla olemus paarisuhtes	29
Lapsed vägivaldses suhtes	32
Vägivaldsest suhtest lahkumine.....	33
Elu peale suhte lõppu	37
ARUTELU	39
Suhted lapsepõlvkodus	39
Kogetud vägivald paarisuhtes.....	40
Vägivald paarisuhte alguses	40
Muutused paarisuhtes peale lapse sünni.....	41
Vägivalla olemus paarisuhtes	42
Lapsed vägivaldses suhtes	43
Vägivaldsest suhtest lahkumine ja abi saamine.....	44
Kokkuvõte	47
Kasutatud kirjandus	49
LISA 1.....	52
Intervjuukava	52

SISSEJUHATUS

Justiitsministeeriumi andmetel registreeriti 2022. aastal 3244 perevägivalda kuritegu, kõigest kuritegudest moodustasid perevägivaldakuriteod 13%, vägivaldakuritegudest 46%, kus perevägivalda ohvriteks olid ülekaalukalt naised (Uisk, 2022). Statistikas näeme juhtumeid, mis on jõudnud politseisse ja kus on tuvastatud kuriteokoosseis, see aga ei anna terviklikku ülevaadet tegelike juhtumite arvu kohta. Vägivallaennetuse kokkuleppes 2021- 2025 tuuakse välja, et Eestis teatatakse vägivallast politseile või abiasutustele vähe ja enamik vägivallajuhtumeid ei jõua politsei vaatevälja. Euroopa Liidu riikides teatas viimasest vägivallajuhtumist politseisse vm organisatsioonile keskmiselt 30% ohvritest (Vägivallaennetuse..., 2021). Perevägivalda näol on tegemist väga isiklike juhtumitega, mis toimuvad põhiliselt väikeses pereringis, inimeste vahel, kes peaksid teineteist kõige enam austama, toetama ja hoidma, seetõttu on ka nende probleemide pere ringist välja toomine, lahenduste ja abi otsimine emotsionaalselt keeruline. Ühiskonnas esineb endiselt suhtumist, et paarisuhtevägivald on peresisene asi, mis tuleb lahendada pere sees ning ohvritel kaasneb abi otsimisega süü ja piinlikkuse tunne, ning kõrval olijad ei tihka sekkuda (Linno jt, 2011). Vaadates registreeritud perevägivaldakuritegude arvu on näha, et 2012. aastal registreeriti 1305 perevägivalda juhtumit vähem, kui 2022. aastal (Uisk, 2022). Selline muutus võib tähendada vägivallat, kui kuriteo, teadlikkuse tõusu ühiskonnas, vägivalda tuntakse ära ja julgetakse sellele rohkem reageerida.

Viimasel kümnendil on riiklikult pööratud üha suuremat tähelepanu vägivallaga võitlemisele, 2009. aastal töötati välja “Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014”, sellele järgnes “Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020” ning Vägivallaennetuse kokkulepe (VEKO) 2021-2025.

Oma igapäevatöös olen kokku puutunud paljude naistega, kes on kogenud perevägivalda või elavad jätkuvalt vägivaldses suhtes. Näen noori naisi, kes on oma esimese suhte algusfaasis, loomas ebaterveid suhteid meestega, kes armastuse asemel jagavad lahkesti rusikahoope ja solvangutega alavääristavad ja lõhuvad naise isiksuse. Näen, millise armastusega naised seda taluvad ja kui siiralt usuvad, et ka neid armastatakse. Perevägivald on laialtlevinud probleem, mis justkui tundub paratamatusena ning ühiskonnana tervikuna kipume sellega vaikides leppima. Levinud on arusaam, et kui see ei toimu nõ meie õuel, siis see ei ole meie probleem, lihtsam on mitte märgata ning jätta sekkumata uskudes, et perevägivald on peresisene asi. Liiga paljud naised kannatavad vägivalla all, nendes peredes kasvavad lapsed, kelle jaoks on vägivald

tavapärase igapäevaelu osa ning täiskasvanueas jõuavad nad tihti taas vägivaldsete suheteni, kas siis ise ohvri või vägivallatseja rollis olles (Kass, 2014). See on üks lõputu ring, mille katkestab otsus vägivaldsest suhtest välja astuda, üldine teadlikkuse suurenemine antud teemast ning varajases eas tehtav ennetustöö.

Magistritöös soovin avada naistevastase perevägivalla olemust, selle mõju naisele ja lastele ning vägivaldsest suhtest lahkumise kogemusi läbi perevägivalla all kannatanud naiste kogemuslugudele.

KIRJANDUSE ÜLEVAADE

Perevägivalda tähendus ja selle liigid

Perevägivald on sagedasti esinev probleem, millega pered silmitsi seisavad. Perevägivalda ohvriteks võivad olla nii praegused, kui endised kooselupartnerid, lapsed, kui ka eakad perekonnaliikmed. Seega võivad perevägivaldast osa saada kõik pereliikmed, olemata oma staatusest, see võib hõlmata paarisuhtevägivalda, laste vastu suunatud vägivalda, mis muuhulgas võib seisneda vanemate vahelise väärkohtlemise pealt nägemises või kuulmises, kui ka eakate vastast vägivalda. Käesolevas töös keskendun ennekõike paarisuhtevägivaldale. Selle paremaks mõistmiseks heidan pilgu ka vägivaldaohvrite lapsepõlvkogemustele, et uurida võimalikku väärkohtlemise kogemist kasvuperekonnas ning vaatan vägivaldse paarisuhte mõju lastele.

Perevägivalda olemuse avamiseks ning ühtse konteksti loomiseks avan perevägivalda ning sellega seonduvad mõisted.

Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise konventsioonis (Naistevastase..., 2011) selgitatakse, et perevägivald on igasugune füüsilise, seksuaalse ja psühholoogilise vägivalda akt, mis leiab aset perekonnas või koduseine vahel või endiste või praeguste abikaasade/elukaaslaste või teiste pereliikmete vahel, sõltumata sellest, kas vägivaldaseja elab või on elanud koos ohvriga samas elukohas. Lisaks partnerite vahel toimuvale vägivaldale võib perevägivald esineda näiteks vanema ja lapse vahel või õdedevendade vahel.

Maailma Terviseorganisatsioon (World Health Organization, 2010) tõlgendab paarisuhtevägivalda kui praeguste või endiste partnerite vahelist käitumist, mis põhjustab füüsilist, vaimset või majanduslikku kahju suhte osapooltele.

Ohvriabi seaduses tuuakse välja, et ohver on kuriteo, vägivalda või kriisijuhtumi tagajärjel kahjustatud või hukkunud isik (Ohvriabi seadus, 2023).

Justiitsministeeriumi juhendmaterjalis perevägivalda vähendamiseks ja ennetamiseks (Linno jt, 2011) on lahti seletanud paarisuhtevägivalda liikide: emotsionaalse-, füüsilise-, seksuaalse- ning majandusliku vägivalda tähendus.

Emotsionaalset vägivalda kirjeldavad Linno jt, (2011), kui verbaalset või mitteverbaalset rünnakut, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab ta eneseväärikustunnet. See on pidev ja tahtlik haiget tegemine ja partneri tunnete riivamine. Nad toovad välja, et emotsionaalne vägivald on enimlevinud paarisuhtevägivalla liik, mis sageli esineb koos füüsilise, seksuaalse ja/või majandusliku vägivallaga. Kase ja Pettai (2006) selgitavad emotsionaalse vägivalla esinemise viise, milleks võib olla partneri ignoreerimine (tema tunnete, soovide ja ettepanekute eiramine), ähvardamine, alandamine, laimamine, manipulatsioon, kontroll või laste ära kasutamine vägivallavahendina ning liigne armukadetsemine.

Füüsilist vägivalda selgitavad Linno jt (2011) kui tahtlikku füüsilise jõu kasutamist vastu teise isiku tahtmist, põhjustades vigastusi, füüsilist valu või isegi surma. Füüsiline vägivald on kõige tuvastatavam, kuna vigastused on nähtavad (Linno jt, 2011). Füüsiline vägivald võib avalduda näiteks juustest tirimise, löömise, kägistamise ning peksmisena (Kase ja Pettai, 2006).

Seksuaalset vägivalda tõlgendatakse, kui igasugust seksuaalse sisuga käitumist, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest (Linno jt, 2011). Autorid toovad välja, et seksuaalne vägivald paarisuhtes võib olla oluliselt levinum, kui arvatakse, kuna ka aega on domineerinud arusaam, et paarisuhtes on kohustuslik alluda partneri seksuaalsetele soovidele. Kase ja Pettai (2006) toovad välja seksuaalse vägivalla avaldumise näidetena soovimatu seksuaalse tähelepanu, soovimatu seksuaalse puudutamise, seksuaalse sunduse, vägistamiskatse ning vägistamise.

Majanduslikku vägivalda kirjeldavad Linno jt, (2011) kui olukorda, kus vägivallatseja kontrollib partneri raha kasutamist või partnerile kuuluvaid materiaalseid ressursse. Majanduslik vägivald vähendab ohvri iseseisvat toimetulekut ning paneb ohvri vägivallatsejast sõltuma. Majanduslik vägivald võib seisneda partneri raha ära võtmises, pangakaardi enda käes hoidmises, tööle mineku või hariduse omandamise takistamises (Linno jt, 2011).

Perevägivalla teoreetilised seletused

Lähisuhtevägivalla ennetamiseks on väga oluline mõista seda põhjustavaid asjaolusid. Paljud erinevad teoreetilised mudelid püüavad kirjeldada lähisuhtevägivalla riski- ja kaitsetegureid, sh neid, mis põhinevad bioloogilistel, psühholoogilisel, kultuurilised ja soolise võrdõiguslikkuse käsitlustel (World Health Organization, 2010).

Ökoloogiline mudel

Perevägivalla tekke põhjuste selgitamiseks kasutatakse tihti just ökoloogilist mudelit, mille abil saame vaadata inimest, kui tervikut teda mõjutavates keskkondades/tasanditel elukaare vältel. Ökoloogilist mudelit kasutatakse näiteks Maailma Terviseorganisatsiooni raportites, näiteks 2002 aasta raportis on kirjeldatud ökoloogilise mudeli kõiki tasandeid ja nendevahelisi seoseid (World Health Organization, 2002).

Linno jt, (2011) selgitavad, et ökoloogiline teooria otsib perevägivallale, sh paarisuhtevägivallale ja lapse väärkohtlemisele seletusi integreerides erinevaid tasandeid. Nad toovad välja, et erinevad kultuurilised ja keskkondlikud tegurid, pereliikmete karakteristikud ja kogemused mõjutavad vastastikku üksteist ning annavad ühise panuse vägivalla toimimisele peres.

Dahlberg, Krug (2002) kirjeldavad „Maailma vägivalla ja tervise raportis“ ökoloogilise mudeli nelja tasandit. Autorid selgitavad esimesena individuaalset tasandit, mis keskendub isiku omadustele, mis võivad suurendada tõenäosust langeda inimesel vägivalla ohvriks või vägivalla toimepanijaks. Sellised tegurid võivad olla näiteks madal haridustase, madal sissetulek, nõrk käitumiskontroll, vägivalla kogemine lapseas, alkoholi ja/või narkootikumide kuritarvitamine (World Health Organization, 2002).

Teise tasandina toovad Dahlberg ja Krug (2002) välja suhte tasandi, kus toimivad erinevad suhted pereliikmete, intiimpartnerite, sõprade või teiste lähedaste inimeste vahel. Nende suhete kvaliteet mõjutab seda, kas inimene võib sattuda lähisuhtes vägivalla ohvriks või käituda ise vägivaldselt. Näiteks on olulisteks mõjuteguriteks kehv suhtlusoskus konfliktide lahendamisel, halvad suhted päritoluperekonnas ning konfliktid eakaaslastega (World Health Organization, 2002).

Kolmanda tasemena kirjeldavad Dahlberg ja Krug (2002) kogukonnatasandit (koolid, töökoht, elukeskkond), kus sotsiaalsed suhted on vältimatud, ning need saavad mõjutada lähisuhtevägivalla ohvriks või teostajaks saamist. Kogukonnatasandi mõjuteguriteks on näiteks elukoha stabiilsus, erinev majanduslik seis kogukonnaliikmete vahel ja sotsiaalne staatus (World Health Organization, 2002).

Viimase tasandina kirjutavad Dahlberg ja Krug (2002) ühiskonnatasandist, kuhu alla kuuluvad erinevad religioossed ja kultuurilised veendumused, ühiskondlikud normid, majandus- ja

sotsiaalpoliitika ning sooline ebavõrdsus, mis võivad tekitada pingeid eri inimrühmade vahel (World Health Organization, 2002).

Ökoloogiline mudel loob raamistiku kõigi perevägivalda mõjutavate tegurite kompleksse koosmõju mõistmiseks, ning annab võimaluse leida perevägivalda ennetamiseks ja sekkumiseks erinevaid võtmepunkte. Lisaks põimib ökoloogiline mudel ka teiste vägivalda seletavate teooriate ideed, nagu feministlik teooria ja sotsiaalse õppimise teooria (World Health Organization, 2002).

Kõiki tasandeid saab vaadata ka eraldisesivatena ning sekkumisel keskenduda konkreetselt ühe tasandi parendamisele. Näiteks toovad Napoli jt (2019) välja, et vägivalda ennetamiseks ja vähendamiseks kogukondlikul tasandil on võimalik teha teavitustööd vägivalda ja selle tagajärgede kohta koolides ja kogu ühiskonnas, et soodustada sallivust ja võrdsust ning muuta ühiskondlikke hoiakuid. Samuti on oluline võidelda soolise ebavõrdsuse vastu, toetades naiste ja tüdrukute õiguseid ning positsiooni ühiskonnas ning tagada vajalikud teenused ja toetus (Napoli jt 2019).

Feministlik lähenemine

Linno jt, (2011) toovad välja, et feministlik lähenemine on üks enam kasutatud käsitlus nii uuringutes kui ka rahvusvahelistes dokumentides paarisuhte vägivallast rääkides. Selle teooria toetajad näevad seksismi ja naiste ebavõrdsust patriarhaalsetes ühiskondades kui peamist vägivalda põhjust paarisuhtes, kuna ühiskonna poolt määratud soorollidega asetatakse mehed naiste suhtes võimupositsioonile (Bell ja Naugle, 2008). Patriarhaalne ühiskond soosib meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele – need uskumused kujunevad päritoluperest, varasemast lapsepõlvest ja elu jooksul tekkinud kogemustest ning sotsiaalsetest hoiakutest (Napoli jt, 2019).

Domineerimisel-allumisel baseeruvad sotsiaalsed suhted sugupoolte vahel viivad aga meeste vägivallani naiste vastu. Mehed kasutavad erinevaid taktikaid (sh füüsiline vägivald), et kontrollida naist ja kindlustada oma võimu (Hearn 1998 viidatud läbi Linno jt. 2011). Feministlikule lähenemisele tuginevad uuringud on näidanud, et patriarhaalseid väärtusi ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed on oma naise suhtes oluliselt enam vägivaldsed kui mehed, kes selliseid väärtusi ja hoiakuid ei poolda (Linno jt. 2011).

Sotsiaalse õppimise teooria

Sotsiaalse õppimise teooria on samuti üks oluline paarisuhtevägivalla seletamise viis, mille kohaselt ei sünni inimesed kalduvusega käituda vägivaldselt, vaid omandavad vägivaldsed käitumismustrid elukogemuste ja end ümbritseva keskkonna kaudu. Tegelikult ei õpita mitte ainult agressiivset käitumist, vaid ka ohvriks olemist, sotsiaalseid suhteid. See, millist peremudelit kodus nähakse, seda võidakse ise ka täiskasvanuna (alateadlikult) jäljendada (Soo. 2016).

Bell ja Naugle (2008) toovad välja, et perekonfliktide lahendamise meetodid õpitakse sageli lapsepõlves, jälgides vanemate ja eakaaslaste suhteid. Nad kirjeldavad, et nähtud vägivaldsed suhted perekonnas võivad viia vägivalla aktsepteerimiseni, mistõttu lapseas vägivalla ohvriks olemine või selle pealt nägemine suurendab riski täiskasvanueas sattuda vägivalla ohvriks või olla vägivalla toimepanijaks. Arvatakse, et kui laps näeb, et vägivald teenib oma eesmärgi, ning sellega saavutatakse soovitud positiivne tulemus, tekib inimesel ootus, et ka edaspidine vägivald toob sarnaseid tulemusi ning vägivald jätkub (Bell ja Naugle, 2008).

Paarisuhtevägivalla tüübid

Ühe enim viidatud ja põhjalikuma tüpoloogia pakkus välja Ameerika sotsioloog Michael Johnson (Soo. 2010). Johnson eristab paarisuhtes nelja tüüpi vägivalda: paarisuhte terror, situatsiooniline paarisuhtevägivald, vägivaldne vastuhakk ja vastastikune vägivaldne kontroll. Neid liike eristab sundiva kontrolli kasutamise määr. Sundiv kontroll on igapäevases suhtluspraktikas rakendatav meetod partneri käitumise kontrollimiseks ning suunamiseks endale sobilikul viisil (Johnson, 2008 viidatud läbi Soo. 2010).

Paarisuhte terrorit iseloomustavad Johnson ja Leone (2005) kui vägivallatseja püüet domineerida ja kehtestada üldist kontrolli partneri üle. Sundiv kontroll on paarisuhte terrori puhul keskne element. Võimu ja kontrolli omamiseks kasutab vägivallatseja erinevaid taktikaid, seal hulgas nii vaimset, füüsilist ja seksuaalset vägivalda, materiaalsete ressursside piiramist, sotsiaalset isoleerimist, lastega manipuleerimist jne. Vägivald on sellises suhtes enamasti ühepoolne. Paarisuhte terrori toimepanija on valdavalt autoritaarne isik, kes arvab, et talle kuulub peres otsustamisõigus ja privileegid paljudes eluvaldkondades. Ta on tugeva omanikutundega nii partneri kui ka laste suhtes. Sellised inimesed on partneri suhtes vaenulikult meelestatud ning väga armukadedad (Johnson ja Leone 2005 viidatud läbi Soo. 2010).

Situatsioonilist paarisuhtevägivalda kirjeldavad Johnson ja Ferraro (2000) kui vägivalda, mis erineb paarisuhte terrorist, kuna siin kasutab vägivaldseid kontrolli väga harva. Situatsiooniline paarisuhtevägivald on ekspressiivne, see võib tekkida ootamatu reaktsioonina emotsionaalse pingeseisundi või lahendamata konflikti korral. Vägivallaakti ajendiks võivad olla viha, frustratsioon, katse partneri tähelepanu püüda või teatud olukorda kontrollida. Situatsiooniline paarisuhtevägivald võib olla vastastikune ning hõlmata vaimse ja füüsilise vägivalla juhtumeid, ent selle tagajärjed kannatanule ei ole nii tõsised kui terrori puhul (Johnson ja Ferraro 2000 viidatud läbi Soo. 2010).

Vägivaldse vastuhakkamise korral üritab peamiselt paarisuhte terrori all kannatav osapool astuda vägivaldsele vastu (Johnson 2008). Johnsoni (2008) järgi juhtub varem või hiljem, et terrori ohvrid püüavad ennast kaitsta või kannatuste eest kätte maksta. Erinevalt paarisuhte terroristist ei kasuta vastuhakkaja sundivat kontrolli, samas võib vastupanu sisaldada rasket füüsilist vägivalda ning lõppeda tõsiste vigastustega või isegi vägivaldse tapmisega (Johnson. 2008).

Vastastikune vägivaldne kontroll on olukord, kus mõlemad partnerid rakendavad vägivalda, et saavutada kontroll teise poole üle. Antud suhtes on mõlemad partnerid justkui paarisuhte terroristid (Johnson, 2008 viidatud läbi Linno jt. 2011).

Vägivallaring

Linno jt, (2011) kirjutavad, et Leonore Walker iseloomustas paarisuhtes füüsilise vägivalla toimumist kolme perioodiliselt korduva faasiga. Selle nn vägivallaringi töötas ta välja, tuginedes 120 füüsilist vägivalda kogenud naise intervjuule. Iga faas võib erineda oma intensiivsusest ja kestusest olenevalt paarist. Ent need tsüklid korduvad suhtes ja vägivald võib aja jooksul eskaleeruda. (Linno jt. 2011)

Vägivallaringi faasid:

Walker (2009) kirjeldab, et vägivallaringi esimeses ehk **pinge kogunemise faasis** toimub järkjärguline pinge suurenemine, mees väljendab rahulolematust ja vaenulikkust, naine seevastu püüab vastata mehe ootustele, mitte reageerida vaenulikule käitumisele ning pinget leevendada, et ära hoida mehe ärritumist.

Walker (2009) selgitab, et teises ehk **füüsilise vägivalda või plahvatuse faasis**, käitub mees kontrollimatult ja väga vägivaldselt, vallandades sõnade ja füüsilise agressiooni laviini, tekitades naisele tõsiseid emotsionaalseid ja füüsilisi traumasid. Selles faasis proovib naine end kaitsta ning vigastusi minimeerida. Samal ajal kogeb mees pingelangust (Walker, 2009).

Walker (2009) selgitab, kolmandas ehk **mesinädalate faasis** tunneb mees enda käitumise pärast süüd ja häbi ning palub naise käest andeks, muutudes lahkeks ja abivalmiks, tehes erinevaid kingitusi ja andes lubadusi vägivaldast loobuda. Kussjuures selles faasis võib mees uskudagi, et ta ei luba endale rohkem vägivaldset käitumist. Ka naine usub mehe soovi muutuda ning see toetab naise otsust jääda suhtesse. (Walker, 2009).

Varasematest uuringutest Eestis

Paarisuhtes toimuvat vägivalda on Eestis uuritud alates 2000. aastast. Raamat „Vaikijate hääled” (Kase, 2002) oli esimene väljaanne, mis andis üsnagi kompleksse pildi lähisuhtes toimuva vägivalda probleemist (Soo ja Laas, 2009). Teos käsitleb intervjuusid ohvritega, kahekümne kuue perevägivalda/soolise vägivalda ohvriga, ekspertintervjuusid erinevate spetsialistidega nagu näiteks psühholoog, seksuoloog ja jurist ning teoreetilisi artikleid vägivalda teemal (Kase, 2002).

Olulise ülevaate perevägivalda toimumisest ja selle olemusest annab raamat „Sinihabeme pruudid“ (Kivisalu, 2013), kuhu on kirja pandud erinevate naiste kogemused perevägivaldaga ja/või paarisuhtevägivaldaga ning on kirjeldatud vägivaldses suhtes elamise telgitaguseid, vägivalda toimemehhanisme ning vägivaldset käitumismustreid, teose lõpus avavad eksperdid vägivalda olemust ning selle üldist mõju naisele ning lastele.

Soo ja Laas (2009) toovad välja, et üleriigilisi uuringuid paarisuhtevägivalda ulatuse, liikide, põhjuste ning tagajärgede kohta ei ole Eestis palju tehtud.

Esimese üle-eestilise esindusliku sotsioloogilise uuringu viis läbi Eesti Avatud Ühiskonna Instituut 2001. aastal, uuringu eesmärk oli kaardistada isikuvastast vägivalda Eestis nii naiste kui meeste vastu (Pettai ja Proos, 2003).

Kõige värskem uuring on 2021-2022 tehtud Statistikaameti "turvaliste suhete uuring", aga selle tulemused ei ole veel avalikud (Statistikaamet, 2021).

2009. aastal viisid Paats ja Tuisk (2009) läbi uuringu, mille eesmärk oli koguda andmeid kuritegevuse tegeliku ulatuse, Eesti elanike turvatunde ja paarisuhte vägivalda kohta. Uuringu järgi koges 2008. aasta jooksul füüsilist vägivalda paarisuhtes 5% 15–74-aastastest Eesti elanikest. Uuringu tulemustest ilmnes asjaolu, et naised ja mehed tunnistavad võrdselt kokkupuudet vägivaldaga paarisuhtes, kuid naistele osaks saanud vägivald on sageli raskem ja rängemate tagajärgedega (Paats ja Tuisk, 2009).

2015. aastal viis Eesti Avatud Ühiskonna Instituut läbi nõ jätkuuringu 2001. aastal läbi viidud uuringule. Üle- eestilise pere- ja naistevastase vägivalda ja ohvrite tervise uuringu eesmärgiks oli lahti mõtestada pere- ja naistevastase vägivalda ilminguid Eestis. Uuringu tulemusel leiti, et võrreldes 2001. aastaga on aasta jooksul vägivalda kogunud naiste arv oluliselt madalam. Kui veel 15 aastat tagasi koges iga viies naine aasta jooksul vägivalda, siis aastal 2015 koges aasta jooksul vägivalda 42% naisi, seega on langus olnud ca 1,8 korda. Vägivalla juhtumid on aga ajaga muutunud sagedasemaks. Vaimse ja füüsilise vägivalda juhtumid on muutunud oluliselt sagedamaks kui 15 aastat tagasi. Naiste puhul on vaimse vägivalda juhtumite sagedus kasvanud 3,2 korda. Naiste vastu suunatud füüsilise vägivalda kasv on rekordiliselt kõrge, juhtumite arv on kasvanud pea kuus korda. Naistevastase seksuaalvägivalda puhul võib seevastu täheldada juhtumite sageduse märgatavat langust (Pettai jt., 2016).

2022. aastal ilmusid Eesti Avatud Ühiskonna Instituudi pere- ja naistevastane vägivalda uuringu tulemused. See on omakorda jätkuuring 2015. aastal läbi viidud uuringule. Uuringust selgus, et võrreldes 2015. aastaga on kasvanud vägivaldakoostega naiste osakaal 42%-lt 48%-ni. Tähelepanuväärne on, et üle poole vastanutest (57%) peab naist vägivalda ohvriks langemises otseseks süüdlaseks, kes oma käitumisega kutsub esile füüsilise või seksuaalse vägivalda. Uuringust (2022) nähtub, et perevägivalda suhtumine on Eestis vastuoluline. Kuigi üle poole elanikkonnast peab perevägivalda tõsiseks probleemiks ja inimõiguste rikkumiseks, leiab iga kolmas eestimaalane (41% meestest ja 19% naistest), et perevägivalda probleem on üle võimendatud ja et nende tutvusringkonnas ja elukohas midagi sellist aset ei leia.

Varasematest uuringutest nähtub, et perevägivald on Eesti ühiskonnas väga levinud ning püsiv probleem ning olulisi märke selle vähenemisest ei ole. Perevägivald mõjutab oluliselt lisaks ohvritele ka vägivalda pealt näinud lapsi ning ühiskonda tervikult. Uuringud näitavad, et aastatega on mõnevõrra vähenenud ohvriks langenute arv, kuid seevastu suurenenud vägivaldajuhtumite esinemise sagedus (Pettai jt., 2016). See viitab sellele, et vägivald perekonnas on muutunud järjepidevamaks ning intensiivsemaks. Nagu 2015. aastal läbi viidud

pere- ja naistevastase vägivalda uuringust nähtus on ühiskonna hoiakud perevägivalda suhtes vastuolulised, üheltpoolt mõistavad inimesed, et vägivald on oluline probleem, millega tuleb tegeleda, teisalt aga ei näe nad seda endi ümber ning arvavad, et see toimub kusagil mujal ja mitte nende tutvusringis (Pettai jt., 2016). Seega võib järeldada, et perevägivald on nõ varjatud probleem, millest ikka veel ei julgeta piisavalt rääkida, ei märgata ega sekkuda. On kummastav asjaolu, et samas uuringu tulemused näitavad, et üle poolte uuritavatest jagasid seisukohta justkui perevägivalda ohvriks langenud naine on ise süüdi ning oma käitumisega kutsunud esile füüsilise või seksuaalse vägivalda toimepanemise enda suhtes. Selline domineeriv suhtumine selgitab ka naiste hirmu vägivaldast rääkimisel ning abi otsimisel, toetab vägivalda kui varjatud probleemi jätkumist, kuna ohvril on suurem tõenäosus saada ühiskonna hukkamõistu osaliseks, kui olla mõistetud ning toetatud.

Arennud perevägivaldaga tegelemisel Eestis

2009. aastal töötati välja dokument Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. Arengukava täitmist koordineeris justiitsministeerium. Kavas käsitleti alaealiste poolt ja alaealiste vastu toime pandud vägivalda, perevägivalda ja inimkaubandust. Arengukava tegevused keskendusid rohkem tagajärgedega tegelemisele (Vägivalda..., 2010).

Jätkudokumendina võeti 2015. aastal vastu Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020. Strateegia fookus on lastega seotud vägivald, perevägivald, inimkaubandus ja soolisel vägivald. Üldeesmärk on ennetada vägivalda ja saavutada aastaks 2020 olukord, kus Eestis on vähem raskete tagajärgedega vägivallajuhtumeid ja ohvreid (Vägivalda..., 2015).

Alates 2021. aastast on kasutusel Vägivallaennetuse kokkulepe (VEKO) 2021-2025, mille eesmärk on mitmete valdkondade koostöös ennetada ja tõkestada erinevat laadi inimeste vahelist vägivalda (Vägivallaennetuse..., 2021).

Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon ehk Istanbuli konventsioon (edaspidi kasutatud kui Istanbuli konventsioon) on oluline rahvusvaheline kokkulepe, mille eesmärk on kaotada naistevastane vägivald, sätestades ulatuslikud õiguslikud ja poliitilised meetmed vägivalla ennetamiseks ning ohvrite kaitsmiseks ja abistamiseks (Naistevastase..., 2011).

Konventsiooniosalistele, sh Eestile on sätestatud üldised kohustused. Artiklis 18 on välja toodud üldised kohustused, mis sätestab, et riik võtab vastu vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid selleks, et kaitsta kõiki ohvreid igasuguste edasiste vägivallaaktide eest (Naistevastase..., 2011). Konventsiooni artiklites 23 ja 24 mainitud varjupaigad ja tugitelefoni on Eestis kättesaadavad igale vägivalla all kannatud ohvrile. Samuti on Eestis vastu võetud ohvriabi seadus, millest tuleb lähemalt juttu järgmises peatükis (Naistevastase..., 2011).

2022. aastal valmis esimene aruanne Eesti kohta, kus on hinnatud Eesti riigi õigusaktide vastavust kõigis konventsiooniga hõlmatud valdkondades. (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence edaspidi viidatud GREVIO, 2022). Aruandes tuuakse välja mitmeid positiivseid õiguslikke ja poliitilisi meetmeid, mida Eestis rakendatakse. Üheks positiivseks tähelepanekuks on lähisuhtevägivalla ennetamine, mis on hästi kooskõlas Istanbuli konventsiooniga. Aruandes kirjeldatakse positiivselt ka lähisuhtevägivalla ohvrite tugiteenuste võrgustikku (naistevarjupaigad ja teised teenused).

Puudustena tuuakse välja, et Eestis ei ole hõlmatud kõik naistevastased vägivaldavormid, mille saavutamiseks on oluline vastu võtta kõikehõlmav strateegiline selle sisuline dokument (GREVIO, 2022).

Probleemiseade

Uurimust planeerides lugesin vägivaldses paarisuhtes olnud naiste lugusid raamatutest, „Vaikijate hääled“ (Kase, 2001) ja „Sinihabeme pruudid“ (Kivisalu, 2013). Nendes raamatutes käsitletud lood on toimunud rohkem kui kümme aastat tagasi. Vahepeal on ühiskonnas toimunud palju muutusi perevägivalda käsitlevas seadusandluses ja abistamise praktikates ning teemast räägitakse rohkem. Olles inspireeritud neis raamatutes esitatud juhtumitest soovin uurida viimasel ajal vägivaldses suhtes olnud naiste lugusid, sh nende mälestusi lapsepõlvkodust, vägivalla kogemusi paarisuhtes, suhtest lahkumist ning abi otsimist.

Magistritöö eesmärk on uurida perevägivalla olemust, selle mõju naisele ja lastele ning vägivaldsest suhtest lahkumise kogemusi läbi perevägivalla all kannatanud naiste kogemuslugude.

Uurimuse käigus otsitakse vastuseid kolmele uurimusküsimusele:

Kuidas kirjeldavad naised suhteid oma lapsepõlvkodus?

Millist vägivalda kogesid naised paarisuhtes?

Kuidas kirjeldavad naised abi saamist ning vägivaldsest suhtes lahkumist?

METOODIKA

Uurimis- ja andmekogumismeetod

Minu magistritöö eesmärk oli uurida naiste kogemusi paarisuhtevägivallaga. Uurimuse läbi viimiseks sobis kõige paremini kvalitatiivne uurimisviis, kuna see annab võimaluse süvitsi uurida paarisuhtevägivalla ohvrite kogemusi ning tõlgendusi. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab teada saada inimeste kogemuste kirjeldusi ja tõlgendusi ning läbi selle mõista väikese arvu osalejate maailmavaadet (Laherand, 2008).

Andmete kogumiseks kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Laherand (2008) defineerib intervjuud, kui vestlust, millel on varasemalt kavandatud eesmärk. Intervjuud hõlmavad nii verbaalset kui mitteverbaalset kommunikatsiooni, mille abil vahendatakse mõtteid, hoiakuid, seisukohti, teadmisi ja tundeid (Laherand, 2008). Kõigi pereelus vägivalda kogenud naiste lood on erinevad ja väga individuaalsed, seetõttu on oluline, et nad saaksid vabalt oma lugusid rääkida ning ise tähendusi luua ja selgitusi anda. Laherand (2008) toob välja, et intervjuuga soovitakse rõhutada, et uurimisolukorras tuleb inimest näha subjektina. Talle tuleb anda võimalus väljendada ennast võimalikult vabalt. Inimene on uurimuses tähendusi loov ja aktiivne osapool. Tavapäraselt kasutatakse intervjuud uurimismeetodina, kui soovitakse uurida tundlikke teemasid (Laherand, 2008).

Uurimuse käik ja osalejad

Intervjuude läbiviimiseks koostasın kava (lisa 1), mis sisaldas peamiselt kolme teemat: suhted lapsepõlvkodus, paarisuhte kulg ning vägivalla kogemine, vägivaldsest paarisuhtest lahkumine. Iga teema puhul koostasın suunavad küsimused, mida vajadusel kasutada.

Viisin läbi intervjuud kolme paarisuhtevägivalda kogenud naisega. Intervjueeritavate leidmiseks võtsın ühendust ühe naiste tugikeskuse juhatajaga, kellega on mul varasemast väga hea tööalane kontakt. Uuritavate valimisel oli kriteeriumiks, et soovin intervjueerida naisi, kes on kogenud viimase kolme aasta jooksul paarisuhtes vägivalda, et uuritavad lood oleksid kaasaegsed. Tugikeskuse juhataja pakkus välja võimalikud uuritavad ning küsis esmase nõusoleku uuringus osalemiseks. Neile saatsın meili teel uuringut ja mind tutvustava kirja ning

leppisin kokku intervjuu aja ja koha. Kõik kolm välja valitud intervjueritavat olid koheselt nõus uurimuses osalema ning oma lugu jagama. Intervjueritavad olid Eesti erinevates piirkondades elavad paarisuhtevägivalda kogenud naised vanuses 34 kuni 42 eluaastat. Naised elasid vägivaldse paarisuhte ajal väiksemates linnades, üks nendest kolis peale paarisuhte lõppu suurlinna, teised kaks jäid elama samasse piirkonda. Kõikidel naistel on üks kuni kaks last ning vägivaldset paarisuhet kogesid nad oma laste isaga koos elades. Tänapäevaks on kõik kolm naist vägivaldsest suhtest lahkunud, ühel neist on uus kaaslane, teised kaks on vallalised. Vägivaldsest suhtest lahkumise järel jäid kõikidel puhkudel lapsed ema juurde elama.

Intervjuud viisin läbi 2023 aasta aprillis, intervjuude kestus jäi vahemikku 1 tund 38 minutit kuni 2 tundi. Intervjuu koha jätsin uuritavate naiste valida, pakkusin neile välja, kas nad soovivad, et viiksin intervjuud läbi nende kodus või minu poolt välja pakutud kohas. Kõik kolm soovisid tulla minu pakutud kohta. Koht oli privaatne ja neutraalne, helikindla uksega nõustamisruum. Koha valikul arvestasin sellega, et saaksin luua vaba ja meeldiva õhkkonna, kus intervjueritavad ennast hästi ja mugavalt tunneksid. Pakkusin kohvi ja vaasi tõin värsked lilled.

Uurimuse eetiline aspekt

Kuna uurimuse teema on tundlik, siis püüdsin kogu intervjuerimise protsessi teha intervjueritavate jaoks võimalikult turvaliseks ning mugavaks. Esmase kontakti potentsiaalsete uuritavatega palusin teha naiste tugikeskuse juhatajal, kuna tema oli intervjueritavatega varasemalt töötanud ning nende jaoks turvaline isik. Minu jaoks oli oluline, et intervjueritavad tunneksid ennast võimalikult mugavalt ning saaksid otsuse intervjuus osaleda või mitte osaleda langetada ilma survet tundmata. Kui ohvrid olid oma nõusoleku andnud, alles siis võtsin mina nendega ühendust ning leppisin kokku intervjuu toimumise aja ning koha. Intervjueritavatele selgitasin enne intervjuu algust, et helisalvestan meie vestluse eesmärgiga see hiljem maha kirjutada ning saadud infot üldistatult magistritöös kasutada. Kinnitasin, et tagan nende konfidentsiaalsuse, ma ei pane kirja nime ning inimesi tuvastada võivad detailid jätan analüüsist välja. Selgitasin, et neil on igal hetkel õigus jätta küsimusele vastamata ning ka soovi korral intervjuu katkestada. Samuti andsin enne vestluse alustamist võimaluse küsida täpsustavaid küsimusi.

Uuriija refleksiivsus

Laherand (2008) toob välja, et oluline on, et uurija reflekteerib süstemaatiliselt oma rolli uuringus, on tundlik oma isikliku biograafia suhtes ja püüab mõista, kuidas see uuringut mõjutab. Ühtlasi tähendab see ausat ja avatud suhtumist uuringusse ning mõistmist, et kogu uurimisprotsess on laetud väärtustega (Laherand, 2008). Olin teadlik, et mina uurijana mõjutan uurimust, ning kogu protsessi vältel püüdsin end kõrvalt jälgida. Teema, mille valisin on minu jaoks äärmiselt huvitav, mind on alati köitnud inimeste vahelised suhted ning nende tõlgendused. Uurimust alustades oli mul siiras huvi uurida paarisuhtevägivalda, kuulata ohvrite lugusid ning püüda mõista nendega toimunut. Intervjuusid läbi viies jäin rangelt intervjuueerija rolli, mulle meeldib inimesi kuulata ning tunnen, et nendele meeldib minule oma lugusid rääkida. Intervjuueerijana olin aktiivne kuulaja, toetasin intervjuueeritavat naeratuse ja noogutusega, tundsin et intervjuueeritavad hoidsid minuga meeleldi silmsidet ning saavutasime lihtsasti omavahel usaldusliku kontakti. Usun, et usalduslikule õhkkonnale aitas kaasa minu empaatiavõime, suhtlusoskus ning siiras soov kuulata ning mõista rääkijat. Intervjuudes oli minul endal minimaalne sõnaline roll. Küsimusi küsisin vähe ja lasin neil endil rääkida. Ühe intervjuueeritava puhul nägin, et ta ootab rohkem suunavaid küsimusi, tema puhul kasutasin struktureeritumalt küsimusi. Vestlustes kasutan aktiivse kuulamise oskuseid. Intervjuude ajal nägin, et intervjuueeritavad tundsid ennast turvaliselt ja mugavalt. Teadlikult lõin meeldiva keskkonna, enne intervjuuga alustamist rääkisime põgusalt igapäevastest temadest, kui tundsin, et esmane kontakt on loodud ning intervjuueeritav valmis, alustasime intervjuuga.

ANALÜÜS

Analüüsis keskendun kolmele peamisele teemale. Kõigepealt kirjeldan uuritavate lapsepõlve, suhteid vanematega ning vanemate omavahelisi suhteis, seejärel kirjeldan ohvrite paarisuhet, vägivalda kogemusi ning selle mõju ning viimaks räägin suhte lõpetamisest ning abi saamisest.

Suhted lapsepõlvekodus

Naiste lugudest nähtub, et nende suhted isaga ei olnud alati väga lähedased. Eriti teisme eas esines tülisid. Näiteks Anna isa ei sallinud vasturääkimist ning võis selle eest füüsiliselt karistada. Isa oli isik, kes käis tööl, sh välismaal, ning lähedasemaid vestlusi väga pidada ei osanud.

Anna: /.../ niikaua kui mu isale vastu ja öelnud olin ma isa lemmik. /.../ kui ma hakkasin vastu, siis enam ma ei meeldinud. /.../mitte mingisugust vasturääkimist ei tohtinud olla ja ma sain ikka selle eest vitsa, see oli täiesti normaalne.

Anastasya: Aga selliseid nagu rääkimisi omavahel /.../ no nii nagu võiks olla, ütleme selliseid jutuajamisi meil ei olnud ja tema [isa] on ka selline hästi vaikne, et ta nagu ka ei osanud.

Kõikide naiste lapsepõlvekodudes oli probleemiks liigne alkoholitarbimine, mis lõppes sageli vägivaldaga. Kahel juhul oli alkoholi kuritarvitajaks isa, ühel juhul ema. Vanemate vägivaldsus ja joomine tekitas uuritavates lapsena negatiivseid tundeid vanemate vastu ning seetõttu olid lapsed ka omapäi jäetud.

Anastasya: „Emal olid alkoholiprobleemid /.../ oli selline kohati vägivaldseks muutuv. Ema jõi igapäevaselt, tihti kadus mitmeteks nädalateks ära, me kunagi ei teadnud kuna ta tuleb, käisime vennaga teda teeotsa peal ootamas. Kodus olid joomingud siis olime pimedani väljas, nad jõid ja vahest kaklesid seal, me ei tahtnud jalgu jääda.

Anna: /.../ Praktiliselt iga pidu oli isa suht maani täis ja lõppes see sellega, et kas ta siis peksis köögi segamini, läks kallale või seda ma nüüd lapsepõlvest ei mäleta, et oleks reaalselt kedagi löönud. /.../.

Anna rääkis, et isa kasutas osavalt manipulatsiooni ja hoidis ema enda juures just ähvardustega endale viga teha. Anna ema soovis korduvalt suhtest lahkuda, kuid ei viinud seda kunagi lõpuni ning elab siiani koos Anna isaga.

Anna: /.../ ema istus ja nuttis, et ei julge ära minna, /.../ et isa tuleb järgi ja lööb maha. Isa istus seal kuuse all, nõõr käes, et tema nüüd läheb puu otsa pooma ennast /.../ sellised ähvardused ja sellised asjad olid nagu täitsa tavaline lapseõlve osa.

Alkoholilembelise vanema vastu tekkisid naistel negatiivsed emotsioonid. Näiteks Katrini loost joonistus välja vägivaldne, alkoholilembene ning kõrvalsuhteid omav isafiguur.

Kartin räägib, et tagant järgi mõeldes ning enda kogemusele tuginedes, näeb ta ema ja isa suhet teisiti, kui varasemalt.

Katrin: /.../ isa leidis tööjuurest mingi teise naise /.../ isa välgutab käsi siis, et lõi emale vastu kõrvu, tõukas /.../ isa on päris selline kuri, laste vastu ei olnud aga kui vaadata nüüd ema ja isa niimoodi, et nüüd juba nagu oskad märgata seda vägivalda.

Kui kahe uuritava vanemad elavad tänaseni koos, siis Anastasya vanemad elasid koos kuni tema kooli minekuni, seejärel kolis isa koos Anastasya ja tema vennaga ema alkoholiprobleemi tõttu ära teise linna. Naised räägivad, et probleemid ja tülid pereliikmete vahel olid lapseõlvekodus tavapärased, hoolimata sellest aga hindavad nad oma lapseõlve heaks.

Katrin: Lapseõlv ütleme, et oli hea, minul ja õel oli hea /.../.

Kartini ja Anna perekond oli majanduslikult heal järjel, käidi välisreisidel ning millestki justkui puudust ei olnud. Anastasya pere elas aga vaesuses. Tingimused lapseõlves ei olnud kiita, kuid kodune olukord muutus peale emast eraldi kolimist Anastasya hinnangul oluliselt paremaks, sest lõppesid ära kodused joomingud. Raskustest hoolimata räägib Anastasya oma isast suure imetluse ning tänutundega. Kui kahel teisel uuritaval oli lapseõlves turvatunde loojaks ema, siis Anastasya jaoks oli selleks isa.

Anastasya: Ta on väga hea inimene /.../ rabas koguaeg tööd teha /.../ hästi kodune inimene, ei käinud kunagi kuskil ära, vastupidiselt emale. Vahest oli küll söögiks ainult praetud sibulad või peet /.../ isa andis endast parima ja mina nagu paremat ei oskaks tahta.

Anastasya mälestused emast on negatiivsed ja täis pettumust. Naine heitis emale ette, et teda ei olnud laste jaoks olemas ning ema muutis kodu laste jaoks ebaturvaliseks kohaks.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et turvalisi ja harmoonilist suhtemudelit uuritavad ei kogenud. Pigem nägid nad puudulikku probleemide lahendamise oskusi ja isa/ema vägivaldsust.

Paarisuhte algus

Kõik naised hindasid suhte algust heaks, neil oli tulevase mehega meeldiv ja usalduslik suhe, nad tundsid ennast armastatuna ning nägid koos ühist tulevikku. Käidi ühiselt reisiridel, veedeti aega sõpradega ning käidi läbi päritoluperekondadega. Tehti koos tulevikuplaane ning paarisuhte tundus ilus ja lootusrikas. Tagantjärele oma suhtest rääkides nentisid naised, et ohumärgid ilmnemise juba suhte alguses, kuid sel ajal olid nad armunud ja neid ohumärke ei märganud või siis ei võtnud neid piisavalt tõsiselt, lootes et kõik läheb hästi.

Esimene uuritav kohtus tulevase abikaasaga läbi mehe perekonna, kusjuures mees kandis sel ajal vanglas karistust. Teise uuritava viis tulevase mehega kokku sõbranna, mees oli kohtumise ajal lahutamas oma eelmist abielu, kolmas tutvus tulevase kaaslasega välismaal töötades, kui mehel oli eelmise naisega kooselust möödunud aasta. Need mehed olid naistest vanemad ning lõpetanud või lahutamas oma eelmist abielu. Ehkki naised tutvusid oma tulevaste meestega erineval moel, iseloomustab suhte algust kiirustamine ja mehe soov kiiresti kokku kolida ja/või abielluda.

Anastasya: /.../ tagantjärele saad aru, et seal oli ikka päris korralik pealekäimine /.../ kui ma veel seitseteist olin, siis ta üritas, et isa annaks mulle allkirja, et mul lubataks alaealiselt abielluda, mida õnneks mu isa muidugi ei teinud.

Anna: /.../kaks tuhat kümme saime tuttavaks, kaks tuhat üksteist juba abiellusime. /.../ mees arvas, et peab ikka noh ametlik naine olema.

Anastasya kohtus oma tulevase abikaasaga esimest korda vanglas abielu registreerides. Peale abiellumist ootas naine kolm aastat abikaasa vanglast vabanemist. Sel ajal olid nende omavahelised suhted väga head ning Anastasya ootas mehe koju jõudmist, et koos ühist elu rajada. Naine mõistis, et vangis oleva mehega abiellumine on risk, kuid sel ajal arvas ta, et nende armastuslugu on eriline ja mees, kellega ta abiellus teistsugune, kui teised.

Anastasya: Muidugi ma olin ju kuulnud igasuguseid lugusid sellistest meestest /.../ mõtlesin, et minuga ikka nii ei juhtu, et meil on kõik teisiti.

Katrin elas lühikest aega koos mehega välisriigis. Peatselt jäi naine last ootama ja ühiselt otsustati soetada Eestis ühine korter.

Katrin: /.../ oli plaan, et me tuleme Eestisse. /.../ sain teada, et olen rase ja siis maikuus me ostsime Tartusse(kohanimi muudetud) oma korteri, siis saime oma pinna.

Enne suhte alustamist ei teadnud uuritavad oma mehe taustast kuigi palju. Hiljem näiteks selgus, et mees oli olnud eelmises abielus vägivaldne, kuid salgas seda ning väitis, et eelmine abielu lahutati naise halva käitumise tõttu.

Anastasya: /.../ enne mind oli ta ka ühe naisega abielus /.../ oli ikka räägelt peksnud ja olnud seda naist. Siis tuli minu kord /.../ ära lahutasin siis kahe kuu pärast abiellus ta selle soome naisega seal, toda ka julmalt peksis. /.../ mulle rääkis muuseas enne mind, kellega ta abiellus oli tolles naises samamoodi, et tema andis lahutuse sisse, tema oli igavene lits ja umbes kõik niimoodi. Tegelikult oli kõik vastupidi.

Naiste suhted algasid hästi, nad tundsid, et mees armastab ja hoiab neid. Suhtes jõuti mehe suurel soovil kiiresti abieluni ning mõne aja pärast jäid naised last ootama.

Paarisuhe peale abiellumist

Naised rääkisid, kuidas peale abiellumist või kooselu algust mehe käitumine järkjärgult muutus, kui enne mees pingutas, et olla hea kaaslane, siis ajapikku ilmnisid hoopis teistsugused käitumismustrid. Tulid esile sõltuvusprobleemid, truudusetus, manipuleerimine, valetamine ja kontrolliv käitumine, mis olid tülide peamisteks põhjusteks. Naised kogesid, et majapidamise ülalpidamine, kodused tööd ja laste kasvatamine oli nende õlul ning mehe poolset abi ja tuge nad ei saanud. Mehed eeldasid, et naised vastutavad kodu ja pere toimimise eest ning neil endil pere eest kohustusi ei olnud.

Kaks uuritavat puutusid kokku mehe alkoholitarbimisega, mis tõi esile mehe vägivaldse ning agressiivse käitumise. Kolmanda uuritava suhetes alkoholiprobleem puudus ning vägivald avaldus vaimse terrorina

Näiteks vangist vabanedes ilmnis Anastasya abikaasal tugev alkoholiprobleem ning mehe käitumine oli sellest oluliselt mõjutatud. Kuna vanglas olles alkoholi tarbimine ei olnud lubatud, siis selle probleemiga puutus Anastasya esmakordselt kokku alles peale mehe vanglast vabanemist. Alkoholi liigtarvitamisel oli väga suur mõju kogu edasisele paarisuhtele. Mees läks välismaale tööle, Anastasya jäi esimest last ootama ning oodatud harmoonilise kooselu asemel algasid tülid.

Anastasya: /.../ siis ma jäin rasedaks /.../ siis käiski meil see kokku-lahku suhe päris aastaid või aastateistkümnend isegi. /.../ selliseid päevi või aegu tegelikult suhteliselt ei olnudki, kus me olime niimoodi koos sellepärast, et kas ta oli vangis ja kui ta ei olnud, siis oli Soomes ja kui ta tuligi Eesti /.../ ta praktiliselt üheksakümmend üheksa protsenti jõi kuskil, ei olnudki nagu kodus või kui ta tuli, siis muidugi purjus peaga /.../ oli hästi vähe aegu, kui ütleme saimegi lihtsalt inimese moodi suheldud /.../ pigem niisugune suur tülitsemine.

Ka Katrini paarisuhet hakkas segama mehe süvenev alkoholiprobleem. Kui välismaal olles tarbis mees alkoholi mõõdukalt ja ainult vabal ajal siis peale ühise kodu rajamist sages alkoholi tarbimine oluliselt.

Katrin: /.../ kui ma tulin õhtusest vahetusest koju kell üksteist ja nii, et siis mees on diivani peal seal lääpas nagu keset nädalat purjus /.../ kunagi sa ei teadnud, mis seisus ta sul uksest sisse tuleb, kaine või purjus.

Esimesed märgid vägivallast

Naised rääkisid, et esimesed märgid vägivallast ilmsid peale abiellumist ning kokku kolimist. Mees tegi naisele etteheiteid ning pani naise tundma end väärtusetuna. Mehel tekkisid naise suhtes tugevad rolliootused, millele naine ka püüdis vastata, võttes vastutuse kodu ja pere heaolu eest enda kanda, samuti ka kõik kohustused seoses majapidamise ja lastega olid naise õlul. Olenemata naise püüdlustest ei olnud mees kunagi rahul.

Katrin: /.../ mees suhtles teiste naistega /.../ ütles, et tal pole piisavalt naist kodus. /.../ et mis mõttes nagu, toad korras, söök iga kord olemas, laps kasitud, riided olemas /.../ seksuaalelu oli ka nagu, ma ei tea mis inimene veel tahab nagu.

Anna kirjeldab, kuidas peale abiellumist hakkas mees Annat suunama ning otsustama, mida naine peaks tegema ja mida mitte, seda osava manipulatsiooniga. Ilmsid mehe enesekeskus ja vähene empaatia naise suhtes. Muuhulgas soovitas mees naisel tööl käimise lõpetada ning koduseks jääda. Mees ei toetanud naise tegevusi väljaspool kodu. Mees rikkus naise suhte sõbrannaga ning soovitas suhtlemise lõpetada, kuna mehe hinnangul oli sõbranna imelik ning naise ja sõbranna vaheline suhe ebaoluline.

Anna: /.../ mees soovitas mul ka töölt ära tulla. Ma tegin hästi kõvasti trenni, aga ära täna kepikõndi mine tegema, et ole ja vaata kuidas meie siin aias midagi teeme. /.../ jah sa võid peole minna aga minu kõrvad ei kannata seda valju muusikat välja, et äkki sa ikka ka ei lähe.

Naised rääkides vägivallast olid ettevaatlikud vägivalla mõiste kasutamisel ning otsisid kinnitust, kas räägitu liigitub vägivalla alla või mitte. Näiteks Anastasya rääkis olukorrast, kus mees tiris teda mööda tänavat juustest, kuid ta kahtles, kas tegu oli piisavalt tõsine, et seda vägivallaks nimetada. Anastasya sai kohe suhte alguses füüsilise vägivalla osaliseks, naine rääkis, kuidas ta ei suutnud uskuda, et mees temaga vägivaldne on, ta püüdis seda eitada ning lootis, et see jääb viimaseks korraks.

Anastasya: /.../ kui nüüd see läheb vägivalla alla, siis päris esimene oli vist siis, kui ta välja sai (vanglast) /.../ ta nagu selja tagant võttis juustest ja hakkas nagu tirima mööda tänavat.

Muutused paarisuhtes peale lapse sünni

Kõigi intervjuueeritud naiste jaoks oli lapse sünni paarisuhtes märgilise tähendusega. Kui iga naise soov on tavaliselt helge lapseootuse aeg ja harmooniline paarisuhe peale lapse sünni, kus pereliikmetel jagub hoolt, armastust ja turvatunnet üksteisele, siis nii see kahjuks ei läinud. Peale lapse sünni muutus uuritavate hinnangul paarisuhe veelgi halvemaks, mehed kasutasid üha suuremal määral kontrolli ning manipulatsiooni ning füüsilist vägivalda. Naiste kanda jäi kogu vastutus lapse kasvatamise ja majapidamise eest hoolitsemisel, muuhulgas tuli neil lapsi isa vägivaldse käitumise eest kaitsta. Näiteks kasutasid mehed vägivalda naise vastu ka siis, kui laps oli süles, või pealtvaataja rollis.

Katrin: /.../ last ei olnud /.../ vägivalda ega midagi ei olnud, ei olnud nagu niimoodi ütlemisi.

Anastasya: Põhilised suurem osa oli siis, kui mul esimene laps sündis. /.../ kõik need petmised, mitmekordsed armukeste pidamised ja kõik need tulid nagu välja siis /.../ enne seda oli noh selles suhtes võiks isegi öelda normaalne.

Katrin: Esimene kokkupõrge oli siis, kui laps oli päris imik /.../ siis ta pani mulle vastu kõrvu. /.../ pani uuesti vastu kõrvu nii kõvasti, et mul läks pilt silme eest ära, siis ma kukkusin selili maha, laps süles.

Anna kirjeldas oma kurnatust lapse esimestel eluaastatel, kus ta tundis ennast ainsa panustava vanemana. Tuge mehe poolt ta ei saanud ning kuna mehel oli eelmisest abielust kaks vanemat last, siis tundis Anna, et kogu mehe tähelepanu läks nendele ning Anna laps ei olnud teistega võrdselt koheldud.

Anna: /.../mina palusin, et mine nüüd, jaluta lapsega ja laseb mul välja magada aga ta ei teinud seda. /.../ ja siis ma olingi põhimõtteliselt esimesed kaks aastat täiesti magamata. Ühesõnaga peale lapse saamist mul läkski kogu aur selle peale, et lapse olemasolu selles perekonnas, tema kohta nagu saada. Mulle tundus, et lapsed ei ole võrdsed, et kõige-kõige on need kaks vanemat tüdrukut (eelmisest suhtest) ja minu laps on nagu kolmanda järguline üldse.

Anna tõi välja, et oluline muutus peale lapse eostamist oli ka see, et paarisuhtest kadus lähedus ja intiimsus, mis enam ei taastunudki.

Anna: /.../ lapse saamise hetkest või lapse tegemise hetkest saati ei olnud mitte mingisugust intiimsust.

Vägivalla olemus paarisuhtes

Naised rääkisid väga avatult vägivalla kogemisest paarisuhtes ning konkreetsetest väivallaepisoodidest. Nad kogesid paarisuhte jooksul erinevaid vägivalla tüüpe. Mehed kasutasid naiste vastu füüsilist vägivalda, mis sisaldas labakäega löömist, käte ja jalgadega peksmist, juustest tirimist, kägistamist, vaimset vägivalda, alandamist, mõnitamist ja isegi tapmisega ähvardamist ning seksuaalset vägivalda ja sellega ähvardamist.

Anastasya: /.../ ütles, et ta nüüd lööb, ma olin lihtsalt vait, sest ma ei uskunud ja siis ta kõigepealt nagu labakäega mitu korda vastu nägu lõi, see oli muidugi paras šokk. Sealt edasi järgnesidki alguses sellised labakäega vastu nägu need löömised.

Katrin: /.../ peale seda esimest korda, siis hakkaski tulema /.../ pidevalt tuli magamistuppa kui laps magas /.../ hakkas mind siis seal kägistama, noh ta teadis siis juba, et ma vastu ei hakka, et laps kohe seal kõrval.

Naised rääkisid, et peale esimest vägivalla juhtumit lootsid nad, et seda enam ei kordu, kuid vägivallaepisoodid hakkasid korduma, ning vägivald muutus igapäevaelu osaks.

Anastasya: /.../ rusikatega lõi mitmeid kordi, siis ma vajusin kuskile sinna nurka. /.../ ta ütleski, et kohe tapan ära toon noa köögist /.../ läks küll köögist tõi selle noa /.../ väitsin talle, et ma armastan teda /.../ ta jäi nagu kuidagi seisma, täitsa niimoodi tardunult vaatama ja hakkas nutma.

Naised kogesid paarisuhtes pidevat vaimset vägivalda, vägivallaga ähvardamist ja terrorit. Näiteks pidas mees monolooge naise väärtuslikkuse kohta, mis ajas muutusid aina sagedamateks ja pikemateks. Tavapärased olid solvangud, etteheited ja ähvardused, mis mõjusid naiste vaimsele tervisele väga negatiivselt. Naistel kadus enesekindlus, nad hakkasid tundma ennast väärtusetuna, tekkisid meeleolukõikumised ning hirm mehe käitumise ees. Naised püüdsid vastata mehe ootusele ning vältida olukordi, mis meest ärritaks ning kutsuks esile vägivaldse käitumise.

Anna: /.../ alguses võeti kord poole aasta jooksul mind ette, mida ma kõike valesti teen /.../ siis paari kuu tagant, järjest tihedamaks, siis oligi paari kuu tagant ja siis hakkasin iga kuu saama. Need loengud läksid järjest pikemaks /.../ keskmiselt kaks tundi, kolm tundi, neli tundi ja viimane hetk, kui ma siis samal õhtul välja kolisin, /.../ oli seitse tundi.

Katrin: /.../ koguaeg ütles, et sa oled lehm, mis sa mölised siin, et idioodid olete.

Katrin: Käisime õega Tallinnas (kohanimi muudetud) sugulaste juures ja mul jäi telefon tookord autosse, päris mitu tundi olime seal /.../ ta oli mulle selle ajaga mingi viiskümmend sõnumit saatnud, et ta teab, ma löön litsi ja siis ähvardas, et lööb mu vanemad maha ja õe ja venna.

Naised kirjeldasid, kuidas mees kasutas last ära naisega manipuleerimiseks, ähvardades et naine jääb oma lapsest ilma ja mees lapse isana hakkab üksi last kasvatama. Naised olid selliste ähvarduste suhtes väga tundlikud ja mehed kasutasid seda naiste suhtes järjepidevalt ära, et naist enda juures hoida.

Anna: Lennati mulle kohe peale /.../ sa jääd lapsest nüüd ilma, helista minu eks naisele /.../ saate omavahel muljeid jagada. /.../ mees ütles koguaeg, et minu vanemate silmis oled sa oma imidži täiesti maha teinud, et ei kõlba mitte kuhugi. Miks sa üldse selline oled, ja selliseid asju ei andestata.

Katrin: /.../ jäime juba magama, siis ta kisub voodist lapse ära, võtab sülle, siis et ahh me läheme maale ära, et umbus mõttetu oled, et me hakkame kahekesi elama ja jää sina siia. Süda läheb niimoodi katki /.../.

Ähvardamine lapsed ära võtte ja sellega manipuleerimine on vägivallatsete puhul tihti esinev käitumismuster. Intervjuudest ilmnes, et mehed olid ka eelmises suhtes vägivaldsed, kuid naised ei osanud näha märke, mis viitasid mehe vägivaldsusele.

Naised rääkisid, et alkoholi tarvitamine võimendas mehe poolset agressiooni ning jõhkramad vägivallaaktid toimusid just alkoholijoobes.

Anastasya: /.../ kaine peaga lihtsalt neid kuskile vastu seina tõukamist ja neid on nagu palju olnud aga siukesed jõhkramad, need on ikkagi purjus peaga või mingite ainete mõju all olnud.

Katrin: /.../ vägivaldne ja märatsev nagu oli ta ikka purjus peaga. /.../ lõpus ta nagu oligi nagu koguaeg vine all.

Kolmanda uuritava mees aga ei tarvitanud üldse alkoholi, mis demonstreerib, et alkohol võib võimendada agressiivsust, ent ei põhjusta seda. Vägivaldne mentaliteet toimib ka ilma alkoholi tarvitamata.

Naised kogesid paarisuhtes lisaks füüsilisele ja vaimsele vägivallale ka seksuaalset vägivalda või sellega ähvardamist. Anastasya, kes jättis täpsustamata läbielatud seksuaalse vägivalla situatsiooni, kirjeldab oma kogemusi nii:

Anastasya: /.../seksuaalset vägivalda oli kolmel korral, aga ma ei ole sellega nagu kuskile pöördunud. /.../ ma lihtsalt nutsin ja ta sai sellest aru, aga teda lihtsalt ei huvitanud see.

Naine räägib, et ta ei ole varasemalt seksuaalsest väärkohtlemisest rääkinud isegi mitte naiste tugikeskuses ning see on esimene kord, kui ta oma läbielatut jagab. Ühiskonnas on endiselt seksuaalne ärakasutamine tabu teema, millest naised ei julge rääkida, veel enam, kui see leiab aset paarisuhtes.

Teised naised rääkisid, et otsest seksuaalset ärakasutamist ei ole ta suhtes kogenud, kuid nad on tundnud hirmu ja ebamugavust.

Katrin: /.../ õnneks nagu sellist vägisi võtmist ei ole olnud, et nagu hirmu olen küll paar korda nagu tundnud /.../ ta nagu kunagi ei saanud eraldi magada, et siis koguaeg meie kõrval /.../

toppis siis oma käsi üle minu ja nagu hõõrus oma jalgu, see oli nii vastu karva mul. Mitu korda ütles, et mis naine sa ole, tulen ja võtan sind kui tahan.

Kuigi Katrin ei pidanud mehe poolset soovimatut lähedust seksuaalseks vägivaldaks, tekitas see temas olulist ebamugavust ning sellest rääkides oli märgata, kui vastumeelne mehe poolt peale surutud lähedus tema jaoks oli.

Lapsed vägivaldses suhtes

Kõik kolm naist rääkisid, et mees ei olnud laste vastu otseselt vägivaldne, kuid lapsed nägid sageli pealt vanemate vahelisi tülisid ning isa nii vaimset kui ka füüsilist vägivaldsemist emaga. Anastasya räägib, kuidas nende ühine viie aastane poeg nägi pealt, kuidas isa emaga vägivaldses ning ära tappa lubas.

Anastasya: /.../ ta ei olnud lapsega vägivaldne, küll aga oli selliseid episoodide, kus laps oli süles mul. /.../ hästi palju kõrval olnud laps.

Katrin: /.../ laps ikka nägi neid pealt /.../või noh ma ei teagi, kui palju ta nägi või ainult kuulis neid nagu öiseid tülisid ja rahmeldamisi. Lapse vastu ta õnneks nagu kuri ei olnud.

Naised räägivad, et kooselu ajal ei olnud lastel isaga lähedasi suhteid ning isa ei osanud lastega suhelda. Lastel tekkis hirm ja ebakindlus isaga suhtlemise ees ning võimalusel vältisid nad isaga suhtlust ning otsis turvatunnet emalt. Anna tõi välja, et kuigi mees ei tõstnud häält lapse peale, pani ta last alati ennast süüdi tundma ning andis tihti lapse käitumisele negatiivse hinnangu.

Anna: Laps mängib legodega, ei saa hakkama, isa läheb sinna appi, laps ei taha abi ja siis solvub lapse peale ära, et sa ei võta mind mängu ja siis nad lähevad omavahel tülli, laps tuleb minu juurde abi otsima /.../ siis ütleb [mees] kõrvalt, et mine nüüd kaeba ära jah, vaata mis issi tegi, et issi on alati süüdi.

Naised räägivad, et isa vägivaldne käitumine ning selle pealt nägemine on lapsi oluliselt mõjutanud ning tekitanud ka vaimse tervise probleeme. Lapsed on vajanud nii psühholoogide, kui terapeutide abi.

Anastasya: Suuremale poisile on väga rängalt mõjunud, ta on päris mitu aastat mul psühholoogi juures käinud. /.../ ma arvan, et sellest tal on ka diagnoositud see ATH. See avalduski minu meelest peale seda, mis ta nagu pealt nägi, see kõige-kõige hullem episood.

Katrin: /.../ käisime jah mänguteraapias, päris mitmeid kordi käisime.

Intervjueeritav leiab, et lapse käitumine muutus oluliselt peale seda, kui laps nägi ning kuulis pealt, kuidas isa peksis ning ähvardas ema ära tuppa ja tõi selleks ka köögist noa. Uuritava sõnul on lapsel nüüd suuremana isa vastu väga negatiivsed tunded, ta ei soovi isaga mitte mingisugust kontakti ning häbeneb teda. Peale teise lapse sünni, ei elanud Anastasya laste isaga enam koos, ning seetõttu jäi noorem laps vägivallast puutumata.

Anastasya: /.../ suurem poiss ei taha mitte [isa] nime ka kuulda, et ta ei taha temaga suhelda, ei näha mitte midagi. /.../ õnneks väiksemaga ei ole sihukesi traumasid olnud ja vähemalt tema on nagu selles mõttes pääsenud sellest.

Naiste lugudest selgus, et lastel ei tekkinud isaga lähedast ega usalduslikku suhet ning lapsed vältisid isaga suhtlemist ja kontakti nii vanemate kooselu ajal, kui ka peale lahutust. Naised tõid välja, et lapsed ei julge isaga avatult suhelda ega keelduda isa juurde minekust.

Anna: /.../laps ei julge isale mitte midagi öelda, kõik need sünnipäevad ja helistamised, et palun kirjuta või ütle, et ma olen haige, ma ei taha minna seekord. /.../ ma pean hakkama last õpetama, kuidas oma isaga manipuleerida, sest see laps ei saa seal lapsena käituda.

Ka isad ise ei osanud või ei soovinud lastega head kontakti luua ning isa roll jäi tahaplaanile. Isad ei osalenud kasvatuslikes küsimustes ega lapse igapäevaelu otsuste tegemises ning toimetustes. Ühiselt koos veedetud aega oli vähe.

Anastasya: /.../ lapsed tegelikult teda absoluutselt ei huvita, et see on ka üks niisugune manipuleerimise viis, et minuga nagu suhtluses olla peale lahutust

Naised kirjeldasid, et nad püüdsid toetada lapse ning isa vahelise suhte tekkimist ning hoidmist ka peale vanemate vahelise kooselu lõppu, kuid lapsed ei soovinud isaga lähedasemaid suhteid ning otsisid võimalusi isaga suhtlemise vältimiseks.

Vägivaldsest suhtest lahkumine

Naised rääkisid, et olid pikalt soovinud vägivaldset suhet lõpetada, kuid neid hoidis tagasi hirm negatiivsete tagajärgede ees. Mehed ähvardasid pidevalt naist, et suhtest lahkumise korral võtavad nad lapsed ära ning lapsed jäävad kasvama oma isaga. Tuli ette ka naise tapmisega ähvardamist.

Anna: Miks ma võtsin seda ära tulekut nii kaua, sest iga kord, kui tüli oli ütles, et võtab mult lapse käest ära.

Katrin: /.../ ta nagu koguaeg rõhus, et on mingi mafiosnik ja kui ühe kõne teeb, siis mind enam ei ole olemas/.../ oligi, et tema võtab lapse ja läheb minema, et kaob ära nagu vits vette, et ma ei näe neid enam kunagi nagu. /.../ mina ei olnud nagu mitte keegi. See oli ikka väga hirmutav minu jaoks.

Hoolimata meeste ähvardustest, otsustasid naised siiski ühel hetkel vägivaldsest suhtest lahkuda. Naiste vägivaldsest suhtest lahkumise lood olid erinevad. Üks naistest pöördus peale suhtest lahkumise otsust korduvalt mehe juurde tagasi, teised kaks lahkusid suhtest esimesel katsel. Kõigi kolme naise suhtest lahkumine sai alguse peale järjekordset ränka tüli, peale mida naine otsustas mehe juurest põgeneda. Näiteks rääkis Anastasya, et teda ajendas kodust lahkuma mehe jõhker peksmine ja tapmisähvardus. Peale otsust kodust lahkuda, pöördusid naised abi saamiseks naiste tugikeskuse poole. Tugikeskuse töötaja nõustas naisi ning ühiselt lepidi kokku edasise tegutsemise plaan.

Anastasya: Igal juhul ma helistasin varjupaika ja siis oligi maru-maru kiire minek, et võtsin lapse, oma dokumendid ja läksime.

Kartin: /.../ pimedas öös otsisin naiste varjupaiga kohta, mis siin läheduses on, et kuhu minna. /.../ leppisin tugikeskuse töötajaga kokku, et järgmisel päeval lähen sinna.

Intervjueeritav rääkis, et ööl vastu hommikut, kui naine pidi lapsega varjupaika minema, tegi naaber mehe märatsemise peale väljakutse politseisse. Naine ei julgenud politseile rääkida oma plaanist naiste tugikeskusesse minna ning politsei viis mehe tolle vanemate juurde rahunema ning kainenema, kuid mõne aja pärast oli mees vanemate juurest tagasi koju kõndinud. Olukord oli naise jaoks väga ärev, ta ei julgenud politseilt abi paluda ning politsei otsus viia mees lähedalasuvate vanemate juurde, tekitas temas veel suuremat ärevust ja hirmu ega suurendanud kuidagi naise turvatunnet. Naiste lugudest nähtus, et vähe läbimõeldud spetsialistide plaanid abi osutada, ei pruugi olla efektiivsed ning võivad tuua kaasa vastupidise tulemuse.

/.../ äkki oli meil politsei ukse taga aga ma ei julgenud neile nagu midagi öelda, et ma ära tahan minna /.../ nad tegid enda arust kavalalt, et viisid mehe tema vanemate juurde /.../ sealt tuli ta jalgsi muidugi kohe koju tagasi.

Naised olid oma kodust lahkumise detailideni läbi mõelnud, et vältida olukorda, kus mees neid takistada saaks. Näiteks olid nad varem valmis pannud enda ja lapse asjad põgenemiseks ning leidnud mehe jaoks aktsepteeritava põhjenduse kodust ära minekuks, et mees ei hakkaks kahtlustama, et naisel on plaan jäädavalt ära minna.

Katrin: /.../ õnneks ma viisin juba eelmisel päeval salaja asjad autosse /.../ hommikul ta teadis, ma olin talle nagu juba varem rääkinud, et lähen lapsega arsti juurde ja siis ta ütles, et minge minge ja saime õnneks sealt siis minema.

Anna kirjeldas, et viimane piisk karikasse oli see, kui mees võttis lapse ning läks temaga sõnagi lausumata päevaks ajaks ära, tagasi tulles pidas mees naisele seitse tundi järjest monoloogi, alandades ja mõnitades naist. Peale seda naine vabandas, tunnistas oma viga, et mitte rohkem meest ärritada ning võttis aega järgi mõtlemiseks. Selleks hetkeks oli naine teinud otsuse, et nüüd on aeg lahkuda ning enam tagasi koju ei läinud.

Anna: /.../ siis tuli see seitse tundi lugemist ja siis ma ennem kahtteist astusin uksest välja, nii nüüd on kõik. /.../ ütlesin, et mul on tõesti häbi, et ma lähen puhkan närve natuke. Esmaspäeval saatsin sõnumi, et ma enam ei lähe tagasi.

Kui kahel naisel kolmest õnnestus kodust põgeneda esimesel katsel, siis üks naistest tegi korduvalt katseid vägivaldsest suhtest lahkumiseks, kuid pöördus siiski igal korral koju tagasi kuni uue suurema vägivaldse rünnakuni.

/.../ mingi periood ma elasin naiste varjupaigas täitsa aasta ja natuke peale. /.../ enne seda ma ikka käisin mitu korda seal ja ma isegi ei mäleta, kui palju kordi.

Tagasi oma mehe juurde pöördumine tekitas naises häbi ja piinlikust. Varjupaiga töötaja aga julgustas naist abi küsima ning ei andnud hinnangut naise mehe juurde tagasi pöördumise kohta, see tekitas naises turvatunde ning teadmise, et olenemata olukorrast on ta alati tugikeskusesse oodatud ning saab sealt tuge ning vajaminevat abi. Naine jutustas oma kogemusest tugikeskuse töötajatega nii:

/.../ mul oli nii häbi /.../ alles ma olin tegelikult seal, ikka leppisid ära ja no kes see läheb hea meelega seda rääkima. /.../ tugikeskuse töötaja ikka julgustes, ole või kolmkümmend korda käinud, ikkagi tule rääkima, et noh me ju ei teagi enne, et üldse midagi aidata või nii.

Naised said tugikeskusest mitmekülgset abi nii elupinna, sotsiaalse-, psühholoogilise-, kui ka juriidilise nõustamise näol. Nad tõid välja, et tundsid ennast emotsionaalselt toetatuna,

mõistetuna ning kuulduna ning tugikeskuse töötajad olid nende suhtes väga julgustavad ning hinnanguvabad.

Katrin: /.../ sealt sain siis psühholoogilist nõustamist, muidugi see peavari, et sain sinna pakku minna. /.../ advokaat oli mulle koguaeg toeks, et saime mehele siis õnneks selle lähenemiskeelu /.../.

Naised rääkisid, et vägivaldsest suhtest lahkumine oli pikk ja emotsionaalselt raske protsess.

Anastasya: /.../ see saaga kestis üheksa kuud, enne kui ma sain kohtumajas lahutuse. /.../ siis ma panin ka need alimendid peale/.../. Tegelikult see lahutus käis ka kolm korda, kaks korda jõudsin kohtust tagasi võtta.

Katrin: /.../ ma olin sellest asjaajamisest nii kurnatud /.../ see oli väga raske aeg.

Kui eelnevalt tõid naised välja, et said suurt tuge ja abi naiste tugikeskusest, ning see toetas neid vägivaldse suhte lõpetamisel, siis rääkis üks naistest oma väga negatiivsest kogemusest lastekaitsetöötajatega perioodil, kui arutluse all oli edasine lapse suhtluskorra määramine. Anna selgitas, et nad elasid lapse isaga peale suhte lõppu erinevates omavalitsustes. Mees soovis, et Anna tuleks mehe elukohajärgse omavalitsuse lastekaitsetöötaja juurde lapsega suhtlemise korda arutama.

Anna: /.../ no ma sain mõlemat poolt sõimata, seal oli kaks lastekaitset. /.../ ma ei suutnud enam seda asja kuulata, sellepärast et noh, mina olen kõiges süüdi, ma olen kõike hävitanud, mina olen pere hävitanud. Ma olen halvasti käitunud, laps on katki tänu sellele, laps ei oska sellepärast rääkida, et mina olen sedasi üleval pidanud ennast.

Anna tundis, et lastekaitsetöötajad olid tema suhtes väga vaenulikud ning olid valinud isa pooldava hoiaku. Naine rääkis, et teda survestati alla kirjutama suhtluskorrale, mis ei sobinud Annale ega lapsele ning ametnikud andsid tema kohta tugevaid negatiivseid hinnanguid, mille eest naine end kaitsma pidi.

Anna: /.../ nad (lastekaitsetöötajad) ütlesid, et kirjuta alla/.../ selline suhtluskord, mis oli täiesti ebanormaalselt /.../ et on kahe nädala kaupa ja laps on viie aastane ja ma olen tema juurest ära käinud ühe ööpäeva ainult. Ütlesin, et praegu on selline olukord, kus advokaat keelab mul kõigile asjadele alla kirjutada, et ma võtan selle paberi kaasa, annan advokaadile. /.../ nad (lastekaitsetöötajad) ütlesid selle peale, et kuidas sa julged, et see läheb kohtus kirja, et sa nagu üldse ei ole koostöövõimeline.

Elu peale suhte lõppu

Naised rääkisid, et peale suhtest lahkumist ei lõppenud mehe vägivaldne käitumine. Mehed terroriseerisid naisi järjepidevalt ning hoidsid neid sellega pideva hirmu all.

Anastasya: /.../ Mees süstemaatiliselt ahistab kõnedega, otsis võimalust kohtuda, käis ähvardamas ja hirmutamamas. /.../ lugesin täitsa kokku, viiekümne kuue erineva numbri pealt helistas. Siis ta käis muidugi maja all, lubas auto põlema panna, lubas ukсед põlema panna, et ma välja tuleks. /.../ peitsin oma auto mitu korda ära, selle järgi ta sai aru, et ma olen kodus.

Katrin: /.../ ta koguaeg ähvardas, et ta teab, kus ma olen ja tuleb kohe siia üles ja lööb mu kasti. Ma reaalselt ei julgenud ikka mitu nädalat seal korterist nina välja pista.

Katrin: /.../ istusime emaga köögi laua taga hommikul ja mõlemad kuulsime, et tuli mingi auto nagu hoovi peale. Kohe tõmbasime rulood ette ja telefonis 112 välja, et äkki ongi hull hoovi peal /.../ hoopis koer norskas koridoris. Kõik olime nagu nii suure hirmu all, mitte nagu ainult mina, vaid ema, isa ja õde ja vend ka nagu.

Naised rääkisid, et vägivaldsest suhtest lahkumine tähendas nende jaoks täielikku elukorralduse muutumist. Et pääseda kokkupuudetest eksmehega, pidid nad vahetama elukohta, leidma endale uue töökoha ning lastele uue haridusasutuse.

Katrin: Ma ei oleks tegelikult nagu üldse tahtnud sealt ära tulla aga ma tean, et ta oleks seal hakanud siis meil ukse taga käima ja poleks nagu rahu andnud. /.../ nii südamelähedane oli, ikkagi esimene kodu ja laps oleks saanud siis lasteaia koha nagu kohe ja mina tööle minna aga kõik tuli otsast peale alustada .

Naised räägivad, et vägivaldsest suhtest lahkumine oli parim otsus ning täna on nad oma eludega väga rahul. Nad on leidnud endale uued elukohad, meelepärase töö ja tunnevad elust rõõmu ning tõdevad, et peale suhte lõppu loksus kõik paika.

Anna: /.../ kui ma selle otsuse tegin, kui ma siia tulin, sellest hetkest hakkas kõik veerema, kõik küll läks hästi. Laps lasteaeda, tööleping /.../.

Naistest kaks on vallalised ning sellega väga rahul, ega soovi lähiajal luua uut suhet. Üks naistest on aga jõudnud uue kooseluni. Naine rääkis, et uue suhte loomise otsus oli väga läbi mõeldud ning kaaslaseks valis ta mehe, keda tundis juba kooliajast, see oli tema jaoks turvaline valik, kuna naine teadis, mida mehelt oodata.

Anastasya: /.../ ma ei ole käinud tutvumas, ma ei ole kellelegi koos ja ma ei tahagi, ma tunnen nii hästi ennast /.../ tõesti, ei pea aru kellelegi andma, lähed kuna tahad tuled, kuna tahad noh, selles mõttes päeval, ma öösel ei käi kuskil. /.../ ei hakka ka vist tahtma kedagi /.../ pigem tõesti üksinda, vähemalt on meelerahu. Iga päevaga ainult paremaks selles suhtes.

Anna: /.../praegune kaaslane on mul kooli aja tuttav. /.../ iseloomuomadusi teadsid juba teismelisest saati /.../ õnneks teine on niisugune nagu rahulik ka.

Olenemata sellest, et naine teadis meest juba varasemast, oli vägivaldse suhte kogemuse tõttu suhte alguses keeruline partnerit usaldada ning vanadest hirmudest lahti lasta.

Anna: Alguses oli keeruline, keeruline selles suhtes, et sa kogu aeg ootasid teise halvustust. /.../ütlesid midagi ära ja siis jääd ootama, tuleb pauku ei tule, kuidas keegi reageerib.

ARUTELU

Minu magistritöö eesmärk on anda ülevaade naiste kogemustest perevägivallaga ning abi saamisega perevägivalla puhul. Sellest tulenevalt püstitasin kolm uurimusküsimust: kuidas kirjeldavad naised suhteid oma lapsepõlvekodus; millist vägivalda kogesid naised paarisuhtes; kuidas kirjeldavad naised abi saamist ning vägivaldsest suhtes lahkumist. Käesolevas peatükis arutlen analüüsis käigus jõutud tulemuste üle.

Suhted lapsepõlvekodus

Intervjueeritavate lapsepõlvekodu iseloomustavad üldiselt ebaterved ja vähelähedased suhted vanemate endi ning vanema ja lapse vahel. Lastena nägid nad pealt vanemate vahelist vägivalda, puudulikku probleemide lahendamise oskust, alkoholi tarvitamist ning vanema kõrvalsuhteid. Lapsena nähtud agressioon ning ühe vanema leppimine vägivalla ja manipuleerimisega võisid avaldada mõju uuritavate arusaamadele peresuhtetest, pannes neid kordama kasvuperes kogetud käitumismustreid, st alluma vägivallale. Bell ja Naugle (2008) selgitavad, et sotsiaalse õppimise teooria kohaselt õpitaks perekonfliktide lahendamise meetodid just perekonnast ning lapseas vägivalla ohvriks olemine või selle pealt nägemine suurendab riski täiskasvanueas sattuda vägivalla ohvriks või olla vägivalla toimepanijaks. Intervjuudest nähtus, et uuritavate päritoluperes esinesid traditsioonilised soorollid ning isa oli ema suhtes võimupositsioonil. Feministlik lähenemine selgitab vägivalla tekke ühe põhjusena asjaolu, et patriarhaalne ühiskond soosib meeste võimupositsiooni naiste üle ning naiste allumist meestele – need uskumused kujunevad muuhulgas sageli just päritoluperest ja varasemast lapsepõlvest (Napoli jt, 2019). Patriarhaalne suhtemuster võimu ja kontrolliva käitumisega näib selgitavat vägivalla toimumist uuritavate lapsepõlvekodud ja hiljem täiskasvanuna.

Üheks lapse heaolu kahjustavaks asjaoluks uuritavate lapsepõlvekodus oli vanemate alkoholiprobleem. Enamasti olid alkoholi tarvitajateks isad ning alkoholi tarvitamine tõi sageli kaasa tülid ja vägivalla võimendumise ning isegi laste omapäi jätmise. Lapsepõlves kogetu tekitas hirmu ja ärevust.

Tulemused peegeldasid laste armastust oma vanemate vastu nende käitumisest hoolimata. Uuritavad pidasid oma lapsepõlve pigem heaks, olenemata lapsepõlvekodus nähtud vägivallale,

alkoholi liigtarvitamisele ning mõningal juhul ka vaesusele. Naiste lugudest nähtus, et enim hindasid nad lapsepõlvkodus turvatunnet, mida tekitas neis mittevägivaldne vanem.

Kogetud vägivald paarisuhtes

Vägivald paarisuhte alguses

Minu uuringu tulemused näitasid, et vägivallatsejad oskavad (uue) suhte algul hästi oma vägivaldseid käitumisharjumusi varjata ning ohvrid ei tunne neid ära. Intervjueeritud naised kogesid ilusat suhte algust, kus mees pööras neile palju tähelepanu, viis reisile, tegi komplimente ning andis mõista, et naine on see *üks ja ainus*, kellega koos ta oma tulevikku näeb. Bancroft (2013) toob välja, et sageli on vägivaldne mees suhte alguses ebatavaliselt osav väljendama oma hoolivuse suurust ning paneb naise end eriliselt privilegeerituna tundma. Autor kirjeldab, et idülliline suhte algus on peaaegu kõikide vägivaldsete suhete osa.

Uuritavate lugudest joonistus välja muster, et kõikide naiste suhted jõudsid väga kiiresti abieluni ja seda just mehe soovil. Õigepea sündis perre ka laps. Abielu kaudu naise endaga sidumine võib olla mehe üks viis domineerida ja läbi selle saavutada kiiremini suurem võim naise üle. Samuti ühine laps võib olla mehe jaoks „vahendiks“, millega naist endast rohkem sõltuvaks muuta ning keda hiljem naisega manipuleerimisel ära kasutada (Johnson, 2008).

Intervjuudest selgus, et suhte alguses teadsid naised mehe taustast vähe ning ainult seda, mida mees ise rääkis. Mehe vägivaldsust aitas maskeerida enda ohvri rollis esitamine varasemates suhetes. Naiste jutust nähtus, et mees põhjendas eelneva suhte lõppemist endise abikaasa halva käitumisega, jättes mulje, nagu mees ise oleks eelneva suhte lõpetanud, et pääseda ebatervest suhtest. Bancroft (2013) kirjutab, et vägivaldne mees püüab kujundada naise arvamust oma eelnevate parterite suhtes negatiivsena, et hoida naist tagasi mehe eelnevate kaaslastega suhtlemast ning tekitada naises usaldamatust mehe kohta kuuldud juttude suhtes. Minu uuringu tulemused näitasid, et vägivaldne mees kaldub looma üha uuesti vägivaldseid suhteid. Eelmise suhte kohta valetamine ja uuele partnerile (minu töös intervjueeritud naistele) tähelepanu osutamine ja temaga abiellumisega kiirustamine on märgid mehe manipuleerivast käitumisest – ühest küljest aitab see ennetada varasema vägivaldsuse ilmsiks tulekut ning pärssida naise järelemõtlemist suhte loomise üle, teisest küljest võimaldab luua uus domineerimisel ja kontrolli baseeruv suhe.

Uurimusest selgus, et esimesed otsesed märgid vägivallast ilmsid peale abiellumist, kui mees muutus kontrollivaks, manipuleerivaks ning pani naise tundma end väärtusetuna. Seda etappi iseloomustab ka patriarhaalsus ja traditsiooniliste rolliootuste ilmnemine paarisuhtesse. Näiteks tuli naistel võtta vastutus majapidamise ja pere heaolu eest. Intervjueeritavad tõid välja, et mees survestas neid tööst ja hobidest loobuma ning käitus ebasoosivalt suhtesse sõbrannade ja perega.

Uuringust nähtus, et suhte algusfaasis kasutasid mehed naiste suhtes vaimset vägivalda, õigepea lisandus sellele ka füüsiline vägivald ning mõningal juhul ka seksuaalne vägivald. Linno jt, (2011) toovad välja, et emotsionaalne vägivald on enimlevinud paarisuhtevägivalla liik, mis sageli esineb koos füüsilise, seksuaalse ja/või majandusliku vägivallaga.

Füüsiline vägivald sai enamasti alguse kergematest vägivallaepisoodidest, kus mees tiris naist juurtest, tõukas või lõi labakäega vastu nägu. Selline uskumus hoidis naisi suhtes. Lootus, et juhtunu oli ainukordne ja nüüd kõik muutub.

Muutused paarisuhtes peale lapse sündi

Intervjueeritavate lugudes/jutustustes nähtus, et naised lootsid, et lapse sünd muudab nende paarisuhte kvaliteeti, kuid nende kirjeldustest selgus, et tegelikkus oli vastupidine. Peale lapse sündi suurenes meestel naiste suhtes omanditunnetus, mehed muutusid veelgi kontrollivamateks, manipuleerivamateks ning vägivalla sagedus suurenes.

Naised rääkisid, et kogu vastutus lapse kasvatamisel lasus nende õlul, lisaks pidid nad kaitsma lapsi vägivaldsete isade eest. Uuritavad tõid intervjuudes välja, et sageli kasutasid mehed vägivalda ka siis, kui lapsed oli süles või pealtvaataja rollis. Pere- ja perevastase vägivalla uuring näitab, et selline käitumine vägivaldsete meeste puhul on sagedane ning igal neljandal juhtumil on laps kas vägivalla ohver või pealtnägija (Pere- ja naistevastane vägivald Eestis 2020 aasta uuringu tulemused).

Intervjuudest nähtus, et mõningal juhul kadus peale lapse saamist suhtest lähedus ja intiimsus, mis enam ei taastunudki.

Vägivalla olemus paarisuhtes

Intervjueeritavad rääkisid vägivallast oma paarisuhtes avatult, neil oli soov enda lugusid jutustada, olla ära kuulatud ja mõistetud. Julgust endaga juhtunust rääkida andis lootus, et ehk nende läbielatu aitab mõnel teisel naisel vägivaldset suhet vältida või juba vägivalla all kannataval naisel, vägivaldsest suhtest välja astuda.

Intervjuudest nähtus, et uuritavad kannatasid kõige enam emotsionaalse vägivalla all. Linno jt, (2011) kirjeldavad emotsionaalset vägivalda, kui verbaalset või mitteverbaalset rünnakut, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab ta eneseväärikustunnet. Intervjueeritavad kirjeldasid, et sagedasti esines emotsionaalne vägivald mehe poolset kontrollis, alandamises, manipulatsioonis ning laste ära kasutamises vägivallavahendina naiste vastu. Uuritavad rääkisid, et tavapärasel olid mehe etteheited, solvangud ja ähvardused, mis lõhkusid naise enesekindluse ning panid naist end väärtusetuna tundma. Intervjuudes toodi välja, et naised püüdsid vastata mehe ootusele ning vältida enda poolset käitumist, mis võiks meest ärritada ning seeläbi kutsuda esile vägivaldse käitumise. Sellist käitumist kirjeldab Walker (2009) vägivalla ringi esimeses ehk pinge kogumise faasis, kus avaldub just niisugune järk-järguline pinge suurenemine. Mees väljendab rahulolematust ja vaenulikkust, naine seevastu püüab vastata mehe ootustele, et ära hoida mehe ärritumist (Walker, 2009).

Uuritavad tõid välja, et sagedased olid olukorrad, kus mees manipuleeris naisega, ähvardades naiselt lapsed ära võtta. Hirm lapsest ilma jäämise ees, hoidis naise vägivaldsest suhtest lahkumast. Naised rääkisid, et said küll aru, et mehe ähvardused ei ole reaalsed, kuid mõte lastest ilma jääda oli sedavõrd hirmutav, et nad olid pigem valmis leppima vägivaldse suhtega. Bancroft (2013) selgitab, et vägivallatseja jaoks on lapsed ahvatlevaks relvaks, mida naise vastu kasutada, kuna nad tajuvad, et lapsi oma partneri vastu ära kasutades omavad nad partneri üle suurimat võimu.

Teise kõige enam levinuma vägivallavormi all tõid intervjueeritavad välja füüsilise vägivalla. Linno jt (2011) kirjeldavad füüsilist vägivalda, kui tahtlikku füüsilise jõu kasutamist vastu teise isiku tahtmist, põhjustades vigastusi, füüsilist valu või isegi surma. Naised kirjeldasid, et mees tiris neid juustest, lõi labakäega vastu nägu, kägistas, peksis käte ja jalgadega või isegi ähvardas tapmisega. Uuritavad rääkisid, et tihti ei suutnud nad ennast mehe eest kaitsta või ei teinud seda seetõttu, et laps oli läheduses ning nad ei soovinud seetõttu vastuhakuga anda põhjust vägivalla

jõulisemaks muutumiseks. Walker (2009) selgitab, et füüsilise vägivalda või plahvatuse faasis, käitub mees kontrollimatult ja väga vägivaldselt, vallandades sõnade ja füüsilise agressiooni laviini, tekitades naisele tõsiseid emotsionaalseid ja füüsilisi traumasid (Walker, 2009).

Uuritavate jutustustest selgus, et valdavalt tarvitasid mehed alkoholi, kuid hoolimata sellest olid nad vägivaldsed ka kaines olekus, siiski tõdesid naised, et just rängemad vägivaldaepisoodid leidsid aset mehe alkoholijoobes olles. Bancroft (2013) leiab, et enamik vägivaldsetest ei ole sõltlased, ning isegi need, kes on, väärkohtlevad oma parterit ka siis, kui nad on kained samas aga võivad mehe sõltuvused tema julmust või tujukust oluliselt suurendada.

Intervjuudest nähtus, et naised on oma suhtes kogunud seksuaalset vägivalda või soovimatut lähedust, hirmu ja ebakindlust. Seksuaalset vägivalda tõlgendatakse, kui igasugust seksuaalse sisuga käitumist, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest (Linno jt, 2011). Bancroft (2013) kirjeldab, et seks on viis võimu kehtestamiseks ja domineerimiseks. Üks intervjuueeritavatest rääkis, et ta ei ole varasemalt kellelegi paarisuhtes aset leidnud seksuaalsest vägivaldast rääkinud ning see tekitab temas häbi ja piinlikkuse tunnet. Linno jt (2011) toovad välja, et seksuaalne vägivald paarisuhtes võib olla oluliselt levinum, kui arvatakse, kuna kaua aega on püsinud arusaam, et paarisuhtes tuleb vastata partneri seksuaalsetele soovidele. Võib arvata, et naistel on raske rääkida seksuaalsest vägivaldast, ning see on üks delikaatsemaid vägivalda vorme.

Intervjuueeritavad rääkisid, et sageli järgnesid vägivaldale mehe poolsed vabandused ning kahetsus ning lubadused, et vägivalda ei kordu. Naiste lugudest nähtus, et peale igat leppimist jõuti aga taas uute vägivaldajuhtumiteni. Walker (2009) selgitab, et vägivaldaringi kolmandas ehk mesinädalate faasis tunneb mees tehtu pärast süüd ja häbi ning palub naise käest andeks, andes lubadusi vägivaldast loobuda. Selles faasis usub mees sageli oma tahet muutuda ning naine mehe sõnu (Walker, 2009).

Lapsed vägivaldses suhtes

Minu uuring kinnitas, et paarisuhtes vägivalda kasutavate meeste suhted oma lastega ei ole terved, vaid pigem kahjustavad laste heaolu. Intervjuueeritavad rääkisid, et lastel ei olnud oma isadega lähedasi suhteid, kuna isad ei panustanud oluliselt laste kasvatamisse. Pigem tõukasid isad emade vastu suunatud vägivaldaga lapsed endast rohkem eemale, kuna vanemate vaheliste tülide pealt nägemine tekitas lastes hirmutunnet ning isad seostusid lastele ohuga. Uuringust

nähtus, et isad ei olnud laste suhtes füüsiliselt vägivaldsed, kuid lapsed olid siiski isa manipuleeriva ja süüdistava käitumise sihtmärkideks. Tulemustest selgus, et lapsed kogesid alavääristamist, süüdistamist ning isa poolset hukkamõistu. Uuritavana näen siin emotsionaalset vägivalda ka lapse suhtes, kuna sellise järjepideva käitumisega kahjustas isa last emotsionaalselt ning alandas ta eneseväärikustunnet. Selle tulemusena hiljem, kui vanemad juba lahus elasid, ei julgenud laps isa juurde minekust keelduda ning palus emal leida põhjendusi, et ta ei peaks isa juurde minema. Uuring toob tõsise probleemina välja jagatud vanemluse või sellise suhtluskorra, kus laps peab viibima mõnda aega vägivaldse isa juures. Naiste lood näitasid, et lapsed võivad kogeda hirmu ja soovimatust isa külastada. Sunniviisilised visiidid võivad põhjustada emotsionaalse trauma.

Intervjueeritavate jutust nähtus, et peale vanemate lahku kolimist, ei soovinud mõningal juhul lapsed isaga üldse edasi suhelda ning häbenesid isa. Intervjueeritavad rääkisid, et peale vägivaldsest suhtest lahkumist on lapsed korduvalt käinud vaimse tervise muredega psühholoogi juures.

Vägivaldsest suhtest lahkumine ja abi saamine

Vägivaldsest paarisuhtest lahkumine ei ole naiste jaoks kerge, seda otsust kaalutakse pikalt. Tulemuste põhjal ajendab seda mõni suurem tüli.

Uuritavad rääkisid, et otsus vägivaldsest suhtest lahkuda tuli neil peale järjekordset suurt tüli, kui nad otsustasid, et nüüd aitab ja esi minna selliselt ei saa.

Vägivaldse mehe juurest äraminek on keeruline ja isegi ohtlik ettevõtmine, mis põhjustab naistele hirmu, ebakindlust ja teadmatust. Näiteks tundsid uuritavad suurt hirmu võimalike negatiivsete tagajärgede pärast, kuna mehed lubasid naistelt lapsed ära võtta ning ähvardasid naisi tapmisega. Linno jt (2011) toovad enamlevinud põhjustena, miks naised ei julge vägivaldsest suhtest lahkuda välja naiste hirmu, et partner võib pärast lahkuminekut ohvri üles otsida ning kasutada veelgi tõsisemat vägivalda, ähvardada tapmisega või lapsed ära võtta ning hakata nendega manipuleerima.

Naiste räägitust nähtub, et kodust ära minek oli neil hästi läbi mõeldud ja planeeritud, nad võtsid kontakti naiste varjupaigaga ja said sealt tuge ning nõuandeid edasisteks sammudeks. Üks naisteks kirjeldas, kuidas ta kavandas kodust ära minekut, pakkis varasemalt enda ja lapse asjad

autosse ning leidis mehe jaoks arsti juurde minemise näol põhjenduse, ilma mehe liigse tähelepanuta lahkumiseks.

Valdavalt olid naiste kogemused abi saamisega positiivsed. Naised rääkisid intervjuudes, et naiste tugikeskuse töötajad olid nende ja laste suhtes väga abivalmid ning toetavad, naised tundsid seal, et neid kuulatakse ära ning neid mõistetakse. Naiste tugikeskusest said naised igakülget abi nii nõustamise sh psühholoogilise nõustamise, varjupaiga kui ka õigusabi näol.

Intervjueeritavate jutust selgus, et vähe läbimõeldud spetsialistide plaanid abi osutada ei pruugi olla efektiivsed ning võivad tuua endaga kaasa vastupidise tulemuse. Üks naistest kirjeldas kodust lahkumise päevale eelneval ööl aset leidnud olukorda, kus naaber mehe määramise peale politsei oli kutsunud. Naine ei julgenud politseinikele kodust lahkumise plaanist rääkida ning kohale tulnud ametnikud toimetasid agressiivse alkoholihoobes mehe tema vanemate juurde, kust mees mõne aja pärast koju tagasi tuli. Olukord oli naise jaoks väga ärev ja pingeline ning politsei tegutsemisviis ei suurendanud kuidagi naise ja lapse turvalisust.

Teine intervjueeritavatest pidi aga silmitsi seisma lastekaitsetöötajatega, kellel puudusid eelnevad teadmised varasemast vägivaldsest suhtest ning selle tagamaadest, kuid mehe soovil hakati ühiselt arutama lapse suhtluskorra üle. Naine kirjeldas, kuidas ta tundis, et ametnikud olid varasema mehe jutu põhjal võtnud meest pooldava hoiaku ning survestasid naist alla kirjutama varasemalt koostatud suhtluskorrale, mis ei olnud vastuvõetav ei emale ega arvestanud lapse huve.

Naised tõid intervjuudes välja, et suhtest lahkumise protsess oli pikk ja kurnav. Kui kahel intervjueeritaval õnnestus suhtest lahkuda esimesel katsel siis kolmandal võttis see kauem aega. Naine rääkis, et püüdis suhet lõpetada korduvalt, peale naiste varjupaika pöördumist läks ta mitmel korral koju tagasi ning püüdis suhet parandada, kuid ikka ja jälle lõppes see katse vajadusega uuesti mehe vägivaldse käitumise pärast naiste tugikeskusest peavarju ja tuge saada. Intervjueeritav kirjeldas, et uuesti naiste tugikeskusesse pöördumine tekitas temas igal korral häbi ja piinlikkust, kuna igal korral oli ta ju vabatahtlikult koju tagasi läinud. Muidugi eelnes sellele mehe andeks palumine ning lubadused muutuda.

Naiste lugudest nähtus, et vägivaldse endise abikaasa käest pääsemiseks pidid nad oluliselt muutma oma senist elukorraldust, kolima teise linna, otsima uue töö ning lapsed panema teise haridusasutusse.

Tulemused kinnitasid, et vägivald ei lõpe siis kui suhe. Uuritavate kogemuste põhjal jätkub vägivald, nt terroriseerimine, hirmutamine ja kättemaksuga ähvardamine, ka pärast lahkuminekut, põhjustades hirmu ja ärevust nii naisele kui lastele. Ennetamiseks edasisi vägivallajuhtumeid ja suurendamiseks heaolu ning tervenemist, on väga oluline, et vägivalda kogenud naised ja nende lapsed saaksid tõhusat kaitset ja abi.

Intervjueeritavad tõdesid, et vägivaldsest suhtest lahkumine oli parim otsus ning nüüdseks on nad oma eluga väga rahul, naised on leidnud uue elukoha ning töö. Üks naistest rääkis, et on loonud uue ja õnneliku suhte, teised kaks naudivad vallalise elu ning ei näe vajadust ja soovi endale lähiajal uut kaaslast leida. Vägivaldne paarisuhe on jätnud naistesse sügava jälje, mistõttu suhtuvad nad ettevaatlikkusega uue suhte loomisse.

KOKKUVÕTE

Minu uurimuse eesmärk oli välja selgitada naiste kogemused perevägivallaga ja sel puhul abi saamisega. Uurimuses käsitlesin lisaks paarisuhevägivalla kogemustele ka ohvrite kasvuperekonna suhteid ning paarisuhte vägivalla mõju ohvrite lastele. Ohvrite kogemuslugusid, nende mõtteid, tundeid ja tõlgendusi perevägivalla teemal kogusin individuaalsete intervjuude kaudu. Käesolevas uurimuses saadud tulemused põhinevad kolme perevägivallaohvriga läbiviidud intervjuul.

Perevägivalda kogenud naiste lood olid oma olemuselt sügavad, tähendusrikkad ning ainulaadsed. Intervjuusid analüüsisid joonistusid naiste lugudest välja sarnased mustrid, nii ohvrite päritoluperekonna suhetes, perevägivalla kogemustes, kui ka vägivaldsest paarisuhtest lahkumisel.

Oma magistritöös otsisin vastused kolmele uurimisküsimusele:

Kuidas kirjeldavad naised suhteid oma lapsepõlvkodus?

Millist vägivalda kogesid naised paarisuhtes?

Kuidas kirjeldavad naised abi saamist ning vägivaldsest suhtest lahkumist?

Kõik naised kogesid lapsepõlves vähemalt ühe vanema liigset alkoholi tarbimist, füüsilist karistamist ning nägid pealt vägivalda teise vanema suhtes. Nendes peredes puudusid lähedased suhted isaga ning esinesid puudulikud probleemide lahendamise oskused.

Intervjuudes osalenud naiste suhted oma tulevase abikaasaga algasid õnnelikult ning nad ei osanud mehe vägivaldsusele viitavaid märke näha, tagantjärele oma kogemustele tuginedes tõdevad nad, et vägivallale viitavaid märke esines juba suhte alguses. Uuritavate naiste suhted jõudsid meeste initsiatiivil lühikese ajaga abieluni. Meeste vägivaldne käitumine avaldus peale abiellumist ning süvenes veelgi peale lapse sündi.

Perevägivalla all kannatanud naised kogesid oma paarisuhtes emotsionaalset, füüsilist ning seksuaalset vägivalda. Vaimse vägivallana kasutasid mehed sagedasti kontrolli, solvanguid ning manipuleerimist. Füüsilise vägivallana kogesid naised enim juustest tirimist, labakäega vastu nagu löömist, kägistamist ning käte ja jalgadega peksmist. Kõikides paarisuhtes sai vägivald alguse just vaimsest väärkohtlemisest, mis õigepea eskaleerus/kasvas füüsiliseks

vägivallaks. Mõningatel juhtudel kannatasid naised ka seksuaalse vägivalda all või kogesid sellega ähvardamist. Oluliseks teguriks, mis võimendas vägivalda oli mehe alkoholi tarbimine.

Vanemate vaheline vägivald kahjustas laste heaolu. Sageli olid lapsed vägivalda pealtnägijateks, või lausa emal süles, kui isa ema suhtes vägivalda kasutas. Isad ei olnud laste suhtes füüsiliselt vägivaldsed, kuid lapsed olid isa manipuleeriva ning süüdistava käitumise sihtmärkideks. Uuring toob tõsise probleemina välja jagatud vanemluse või sellise suhtluskorra, kus laps peab viibima mõnda aega vägivaldse isa juures. Sunniviisilised visiidid võivad põhjustada lastele emotsionaalse trauma.

Vägivaldsest suhtest lahkumine oli naiste jaoks põhjalikult planeeritud otsus. Naised põgenesid vägivaldsest suhtest naiste varjupaika, kus nad said peavarju, nõustamist eriala spetsialistidelt ning juriidilist abi. Naiste kogemused tugikeskusega olid positiivsed, siiski tuli ette ka mitte nii positiivseid kokkupuuteid ametnikega.

KASUTATUD KIRJANDUS

Bancroft, L. (2013). *Miks ta seda teeb? Kuidas mõtlevad vihased ja kontrollivad mehed*. 2013 MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskus.

Bell, K.M., Naugle, A.E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical Psychology Review* ,28. Vaadatud: 24.05.2023 <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272735808000688?via%3Dihub>

Krug, E.G., Dahlberg, L.L. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization. Vaadatud 24.05.2023. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2022). *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report*. Vaadatud: 21.06.2023. https://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2022/11/GREVIO_Inf202232_eng_Final-report-on-Estonia_PUBLICATION.pdf

Johnson, M.P. (2008). *A typology of domestic violence. Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Liibanon: Northeastern University Press. Vaadatud: 17.08.2023 https://www.researchgate.net/publication/259905459_A_Typology_of_Domestic_Violence_Intimate_Terrorism_Violent_Resistance_and_Situational_Couple_Violence_by_Michael_P_Johnson

Kase, H. (2001). *Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast: Räägivad ohvrid; Nõustavad eksperdid; Analiüüsivad teadlased*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Kase, H., Pettai, I. (2006). *Naistearstile naistevastasest vägivallast: käsiraamat*. Tallinn: Eesti avatud Ühiskonna Instituut. Vaadatud: 15.08.2023. <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:5858>

Kass, V. (Tartu 2014). *Perevägivalla ohvrite kogemused abi otsimisel Eestis*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond. Vaadatud: 16.08.2023 https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/43516/kass_virve_ba_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kivisalu, K. (2013). *Sinihabeme pruudid. Vägivaldses suhtes elanud naiste lood*. Tartu: Tähtvere Avatud Naistekeskus.

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. (2011). *Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks*. Vaadatud: 21.08.2023

https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/perevagivalla_juhis_kovidele_veebi.pdf

Naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon. (2018). Riigi Teataja. Vaadatud: 16.08.2023
<https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

Napoli, I. D., Procentese, F., Carnevale, S., Esposito, C., ja Arcidiacono, C. (2019). Ending Intimate Partner Violence (IPV) and Locating Men at Stake: An Ecological Approach. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2019,16(9). Vaadatud: 24.05.2023
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6539536/>

Ohvriabi seadus. (2023). Riigi Teataja I. Vaadatud: 16.08.2023,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023001>

Paats, M., Tuisk, K. (2009). *Turvalisuse uuring 2009. Metoodika raport*. Tallinn: Eesti Statistika. Vaadatud 21.08.2023: https://www.stat.ee/sites/default/files/2021-02/Metoodika_raport_ver3_0.pdf

Pettai, I., Proos, I. (2003). *Vägivald ja naiste tervis. Sotsioloogilise uuringu materjalid*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Vaadatud 21.06.2023
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/vagivald_ja_naiste_tervis_1_.pdf

Pettai, I., Proos, I., Laidmäe, V.- I. (2016). *Pere- ja naistevastane vägivald ja ohvrite tervis. Üle-eestilise uuringu 2015 tulemused*. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut. Vaadatud 21.06.2023 <http://media.voog.com/0000/0035/2397/files/Perev%C3%A4givald%20uuring-%202015%20aruanne.pdf>

Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül. (2023). *Ohvriabi*. Vaadatud: 03.08.2023
<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/ohvriabi>

Sotsiaalkindlustusameti kodulehekül. (2023). *Naiste tugikeskused*. Vaadatud 03.08.2023
<https://sotsiaalkindlustusamet.ee/abivajav-laps-ja-taiskasvanu/abi-vagivalla-ohvrile/naiste-tugikeskused>

Soo, K. (2010). *Paarisuhtevägivald Eestis – levik ja tagajärjed*. Lõppraport. Vaadatud: 17.07.2023
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/paarisuhtevagivallaraport_loplik.pdf

Soo, K. (2016). *Eesti meeste vägivald kooselupartneri vastu*. Annuk, E. *Ariadne Lõng*. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus. Vaadatud: 20.06.2023 <https://enut.ee/ariadne-long-2016/>.

Statistikaameti kodulehekülj. (2021). *Statistikaamet viib läbi seni ulatuslikuma suhteuringu*.
Vaadatud: 17.08.2023 <https://www.stat.ee/et/uudised/statistikaamet-viib-labi-seni-ulatuslikuma-suhteuringu>

Uisk, A.L. (2022). *Justiitsministeerium. Pervägivald ja ahistamine*. Vaadatud: 20.07.2023.
<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/>

Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. (2010). Vaadatud: 16.08.2023
<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/vagivalla-vahendamise-arengukava-aastateks-2010-2014>

Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020. (2015). Vaadatud: 16.08.2023
https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/ves_2015-2020_1.pdf

Vägivallaennetuse kokkulepe 2021-2025. (2021). Vaadatud: 16.08.2023
https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/vagivallaennetuse_kokkulepe_2021-2025_0.pdf

Walker, L.E.A. (2009). *The battered woman syndrome*. New York: Springer Publishing Company

World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine. *Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence*. Geneva, World Health Organization. (2010). Vaadatud: 21.06.2023
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44350/9789241564007_eng.pdf;jsessionid=A2634DF023C55D21730CDDDBF8D9B406?sequence=1

World Health Organization. (i.a). *Violence Prevention Unit: Approach, objectives and activities, 2022-2026*. Kasutatud 17.08.2023. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/documents/social-determinants-of-health/who_2022_plv_strategy_2022-2026_finalfile.pdf?sfvrsn=c819ff54_3&download=true

Justiitsministeeriumi koduleht, (i.a.), *Kuritegevus Eestis 2022. Pervägivald ja ahistamine*
Kasutatud 19.08.2023, <https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/>

LISA 1.

Intervjuukava

1. Alustuseks rääkige mulle oma lapsepõlvest, oma vanematest ja suhetest lapsepõlvekodus.

Räägi oma vanematest, millised inimesed nad on?

Kirjelda vanemate paarisuhet?

Millised olid sinu suhted vanematega?

2. Räägi mulle enda paarisuhtest/paarisuhetest.

Kuidas teie suhe algas?

Milline oli teie argipäev?

Kas teil lapsi on? Kui vanad nad on?

Millised olid teie suhted elukaaslase/abikaasaga?

Kas ja millist vägivalda te olete suhtes kogenud?

Palun kirjeldage mõnda juhtumit?

Kuidas suhtes kogetu on teile mõjunud?

Kuidas vägivaldne paarisuhe on mõjunud teie lastele?

Kas te olete endiselt selles suhtes või on suhe lõppenud?

3. Kellelt ja millist abi te olete saanud?

Kes/mis sind kõige enam toetas?

Millist abi oleksid veel vajanud?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marleen Ein (26.01.1994),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Naiste kogemused paarisuhtevägivallaga“ mille juhendaja on PhD Kadri Soo,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartu, 21.08.2023